

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Citové vztahy a partnerské vazby
děti pocházejících z dětských domovů

Kamila Fantová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kamila FANTOVÁ**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Citové vztahy a partnerské vazby dětí pocházejících
z dětských domovů**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Teoretická část- citové vztahy, partnerské vazby a jejich utváření, vliv rodiny na utváření vztahů a vazeb, vliv absence rodinného prostředí na utváření vztahů a vazeb Praktická část- kvalitativní výzkum bude zaměřen na citové vztahy a perspektivu partnerského soužití dětí z dětských domovů, respondenti rozdělení do třech skupin- děti z DD- vzorek 2- 3 dětí, vychovatelé a zaměstnanci DD- 2- 3 lidé, lidé, kteří prošli výchovou v DD- 2- 3 lidé

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ŠKOVIERA, Albín- Dilemata náhradní výchovy, Portál, Praha 2005
MATĚJČEK, Zdeněk- Náhradní rodinná péče, Portál, Praha 1999
MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk- Děti, rodina a stres, Psychiatrické centrum, 1994
MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef- Výpravy za člověkem, Odeon, Praha 1981
JEDLIČKA, Richard, KLÍMA, Petr, KOŤA, Jaroslav, NĚMEC, Jiří, PILAŘ, Jiří- Děti a mládež v obtížných životních situacích, Themis, Praha 2004
MATĚJČEK, Zdeněk- Výbor z díla, Karolinum, Praha 2005
SRP, Ladislav, SYROVÁTKOVÁ, Ladislava- Duševní vývoj a výchova od narození do dospělosti, Státní zdravotnické nakladatelství, Praha 1969
MATĚJČEK, Zdeněk- Co děti nejvíc potřebují, Portál, Praha 2003

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2010

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

PROHLÁŠENÍ

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 01. 02.2010

Kamila Fantová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi pomáhali při vytvoření mé bakalářské práce. Poděkování patří zejména pracovníkům poradenského centra Bc. Šárce Bryknerové a Bc. Tomáši Potůčkovi za zprostředkování setkání s dětmi a lidmi z domu na půl cesty a za rozhovory, které mi sami poskytli, a všem dětem a bývalým klientům dětských domovů, kteří byli ochotni hovořit o tomto tématu.

Zároveň bych chtěla poděkovat PhDr. Mgr. Iloně Moravcové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, za její rady a především za čas, který mi věnovala.

Kamila Fantová

SOUHRN

Práce je věnována problematice dětí z dětských domovů. Vysvětluje pojem psychická deprivace, zaměřuje se na vývoj citů v běžné rodině a na následky citové deprivace, které se projevují u dětí z ústavních zařízení. Praktická část analyzuje postoje tří skupin lidí k tomuto tématu a zjišťuje, do jaké míry se názory liší navzájem, z čehož dvě skupiny zažily deprivaci.

KLÍČOVÁ SLOVA

dětský domov; rodina; partnerství; deprivace

TITTLE

Emotional relationships and partner bonds of children coming from children's homes

ABSTRACT

The work is devoted to the issue of children from children's homes. It explains the term „psychological deprivation“. It is focusing at the development of emotions in ordinary family and the consequences of emotional deprivation manifested in children from institutional facilities. The practical part analyzes attitudes of three groups of people to this issue and determines the extent of difference among each group's opinion. Two of those groups of people experienced emotional deprivation.

KEYWORDS

children's home; family; partnership; deprivation

OBSAH

1. ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	
2. CITOVÉ VZTAHY	8
3. ZDRAVĚ FUNGUJÍCÍ RODINA	
3.1 Charakteristika rodiny	10
3.2 Matka v běžně fungující rodině	11
3.3 Otec v běžně fungující rodině	12
3.4 Vzájemné chování členů běžně fungující rodiny	13
3.5 Pohlavní identifikace dítěte	15
3.6 Partnerský vztah dětí pocházejících z běžně fungujících rodin	15
4. DYSFUNKČNÍ RODINA	17
5. ABSENCE RODINNÉHO PROSTŘEDÍ	
5.1 Psychická deprivace a resocializace	18
5.2 Partnerství dětí z dětských domovů	20
5.3 Sexuální vztahy v dětství citově deprivovaných jedinců	22
5.4 Rodičovství bývalých klientů dětských domovů	24
PRAKTICKÁ ČÁST	
6. CÍLE VÝZKUMU	27
7. PŘEDPOKLADY	27
8. METODOLOGIE	28
9. ROZHOVORY	
9.1 Rozhovor č.1	30
9.2 Rozhovor č.2	32
9.3 Rozhovor č.3	33
9.4 Rozhovor č.4	34
9.5 Rozhovor č.5	36
9.6 Rozhovor č.6	39
9.7 Rozhovor č.7	42
9.8 Rozhovor č.8	44
9.9 Rozhovor č.9	46

10. VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ	47
11. ZÁVĚR	51
12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
13. PŘÍLOHY	58

1. ÚVOD

Téma, které jsem si pro zpracování vybrala, jistě zvolilo již několik autorů. Pohled na citové vazby jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem četla řadu publikací o problematice dětí z dětských domovů, co tyto děti umí a neumí, čeho jsou schopny se naučit, ve kterých oblastech naprosto selhávají. Tyto informace byly shromážděny na základě výzkumů, které prováděl zejména prof. Matějček, proto se na jeho literaturu ve své práci nejvíce odkazuji.

Mým cílem bylo zjistit, zda se závěry, které byly zobecněny, protože Matějčkovy výzkumné vzorky dětí z dětských domovů byly značně početné, podaří potvrdit nebo vyvrátit na menším vzorku dětí. Pro tento účel jsem svou práci pojala z pohledu dětí z dětského domova, pracovníků poradenského centra a dospělých lidí, kteří kdysi žili v ústavním zařízení. Pohledy na určitá témata jsem zjišťovala pomocí nestandardizovaných rozhovorů.

Práce je rozdělena na dvě části. První se věnuje poznatkům, které byly uveřejněny odborníky převážně z oblasti psychologie. Druhá část je zaměřena na praktický výzkum, kterého se zúčastnili 4 děti z dětského domova, 2 pracovníci poradny a 3 bývalí klienti dětského domova, kteří nyní žijí v domě na půl cesty. Poznatky, které jsem čerpala z literatury, jsem se na základě stanovených předpokladů snažila ověřit rozhovory s těmito osobami.

Je překvapující, že se lišily pohledy pracovníků a lidí, kteří odešli z dětského domova, oproti názorům dětí, které v dětském domově pobývají nyní. Bylo zřejmé, že jejich představy o životě, partnerovi a budoucnosti jsou hodně naivní a nereálné. Přesto byli chlapeci méně snovní než dívky. Ty vše vidí „s růžovými brýlemi“.

Rozdíl názorů se objevil zejména v oblasti výběru partnera. Děti se jako budoucího partnera dožadovaly osoby, která neprožila ústavní péčí. Z výpovědí pracovníků vyplynulo, že ať chtějí tito lidé jakéhokoliv partnera, stává se jím téměř vždy také citově deprivovaný člověk, který prošel nějakým ústavním zařízením, nebo osoba, která sice žila v rodině, ale rodině natolik nefunkční- patologické, že se to za život v rodině téměř považovat nedá.

Názory dospělých klientů dětských domovů byly spojením předchozího. V době, kdy pobývali v ústavním zařízení, také toužili po partnerovi mimo dětský domov. Pak ale zjistili, že se často jejich partnery stávají lidé z nefunkčních rodin a dětských domovů. Předpoklady týkající se partnerských vztahů a sexuálního chování se shodovaly s literaturou.

Upozorňuji, že závěry, ke kterým jsem došla, se nedají kvůli malému výzkumnému vzorku zobecnit. Vztahují se proto pouze na tuto práci.

TEORETICKÁ ČÁST

2. CITOVÉ VZTAHY

O lidské emoce se zajímala již řada autorů a výzkumů, které zjišťovaly kvalitu námi prožívaných citů a vztahů, bylo uskutečněno nespočetně. Díky těmto šetřením došli odborníci k závěru, že každý jsme ve svém prožívání jedinečnou bytostí. Přesto jsme si podobní tím, že naše chování je ovlivněno prostředím, ve kterém vyrůstáme, lidmi, kteří nás obklopují a normami, které se nám snaží společnost vtisknout.

Mezi nejzákladnější sociální city můžeme zařadit takové, které jsou prožívány mezi lidmi navzájem. S neopětováním tohoto citu se setkáváme od oblasti nesprávného navázání vztahu mezi matkou a dítětem až po jednostranné lásky partnerské.¹

V praxi se setkáváme s mnoha podobami lásky, obdobně existuje i mnoho definic tohoto citu, který nemusí být nutně orientován na lásku k člověku. Jedna z možných definic mezilidského citu je uváděna jako *„vztah mezi dvěma lidmi charakterizovaný silnou citovou vazbou, nezištností, stálostí, vytrvalostí, odpovědností a vzájemnou věrností. Stádium, které může navazovat na stav zamilovanosti a přitažlivosti. V přeneseném významu též vztah ke skupině lidí, idealizované osobnosti nebo ideji, který je tak silný, že jedinec klade sebe a své zájmy až na druhé místo. Ve třetím významu je láska totožná s romantickou zamilovaností.“*²

¹ více o pojmu láska *Láska* [online], Editace 21.12.2009,[cit.2010-01-13], Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1ska>>

² definice lásky a jiných pojmů JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1.vydání. Praha: Portál, 2001. 286 s. ISBN 80-7178-535-0

Vedle lásky je v kategorii sociálních citů zařazeno přátelství, o kterém pedagogové uvádí, že se jedná o „vztah velmi významný pro socializaci dítěte i jeho kognitivní rozvoj, jehož charakter se v průběhu ontogeneze mění. V předškolním a raném školním věku jsou typickými znaky dětských přátelství důraz na společnou činnost, vyhledávání uspokojení vlastních potřeb a posílení statusu, krátkodobé vztahy. Přátelství starších dětí a dospívajících charakterizuje sdílení hlubších zájmů i citů, péče o druhého a jeho potřeby, relativně trvalé vztahy, které snesou i krize a rozpory.“³

Kromě skupiny citů umístěných do sociální oblasti se denně setkáváme s city morálními, které upravuje společností přijímaná norma chování, s city intelektuálními, které souvisí s mírou poznávání, a okrajově se lze zmínit i o citech estetických, jejichž prožívání je také ovlivňováno způsobem výchovy.⁴

³⁾ více pedagogických pojmů PRŮCHA, Jan- WALTEROVÁ, Eliška- MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. 324 s. ISBN 80-7178-772-8 s. 185

⁴⁾ druhy citů *Procesy subjektivního prožívání stavů a vztahů*. [online], 2005- 2009, [cit.2010-01-13]. Dostupné z <<http://www.psychoterapie.estranky.cz>>

3. ZDRAVĚ FUNGUJÍCÍ RODINA⁵

3.1 Charakteristika rodiny

Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu, ve které se člověk nachází. Toto společenské uskupení je pro dítě zdrojem základních sociálních zkušeností, poskytuje mu potřebné zázemí a mělo by uspokojovat jeho psychické i biologické potřeby.⁶ Bohužel každá rodina není schopna plnit všechny funkce, které se od ní očekávají, proto se potom setkáváme s rodinami klinickými, kterým se věnuje Matoušek[1993]. Ty plní funkce neúplně nebo patologickým způsobem.⁷

Orientační rodina je popisována několika znaky. Na jedné straně se setkáváme s rysem, jakým je vztahové napětí, a na druhé straně se schopností prožívat takové vztahy, které jsou typické svou hloubkou a trvalostí. Takto charakterizované vztahy se vyskytují mezi dítětem a jeho prvotními vychovateli. O tyto specifické vztahy jsou děti z dětských domovů a jiných ústavních zařízení bohužel ochuzeny.⁸

Každá rodina je typická vlastním stylem rodinné výchovy, která hraje nezastupitelnou roli v rozvoji osobnosti dítěte. Aby byl tento rozvoj optimálně uskutečněn, měly by se v rodinné výchově objevit prvky rodičovské lásky a zároveň si dítě musí uvědomovat určité hranice a disciplínu.⁹

⁵⁾ „Rodinné fungování je způsob, jakým rodina plní své funkce, kterými jsou začlenění jedince do rodinné struktury, ekonomická podpora, péče, výchova, socializace, ochrana zranitelných členů.“ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2.vydání. Praha: Portál, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 71

⁶⁾ „Ze studií dětí vyrůstajících v kolektivních zařízeních mimo vlastní rodinu nebo i ve vlastních rodinách, které však svou funkci neplnily, mohli jsme odvodit několik základních psychických potřeb, které musí být v náležitě míře a v pravý vývojový čas uspokojeny, aby se dítě mohlo vyvíjet ve zdravou osobnost. Jsou jimi potřeba stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba pozitivní identity a potřeba otevřené budoucnosti.“ MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005 444 s. ISBN 80-246-1056-6. s. 235

⁷⁾ více o klinických rodinách MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1.vydání. Praha: SLON, 1993. 161 s. ISBN 80-86429-19-9

⁸⁾ více o rodinné výchově MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1.vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04252-36-2. s. 28-33

⁹⁾ kompletní informace o vývoji psychiky VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8. s. 19

3.2 Matka v běžně fungující rodině

V návaznosti na zmíněné podoby lásky lze uvést lásku mateřskou a samotné prožívání mateřství. Jak bylo již dříve zjištěno, mateřství je ženou považováno za jakousi biologickou povinnost a tím i za symbol její ženskosti. Správně prožívané mateřství a vztah mezi matkou a dítětem umožňuje naplnit očekávání obou zúčastněných stran. Matka tedy lásku nejen dává, ale touží ji od svého dítěte i získávat.¹⁰

Podle Matějčka a Dytrycha[1994] se u rodičů setkáváme se spouštěním určitých instinktivních mechanismů. Toto chování zaznamenáváme hlavně u matek, ale není výjimkou ani u otců. Dle názoru zmíněných odborníků jsou mechanismy důležité ve vzájemném interaktivním vztahu vychovatel- dítě. Další chování, k němuž jsou spouštěné mechanismy impulsem, je potom více uvědomělé a plánované. Aby bylo možné vnitřní mechanismy spustit již v posledních fázích prenatálního vývoje dítěte, musí být řádně a včas připraveny. Uplatňují se zde především rodičovské postoje, jejichž nastartování v oblasti pocitu důvěry a jistoty dítěte, která se váže k „jeho“ osobám, se dá časově zařadit zhruba do období 7. měsíce věku dítěte. V této fázi se rodí specifický citový vztah.¹¹

Od dob, kdy se začalo uvažovat o vazbě mezi dítětem a matkou, ji zkoumalo mnoho autorů. Jak jeden z nich uvedl, tak tento druh vazby je typický ochranným chováním ze strany matky. Díky chování výchozího vychovatele se tak u dítěte mohou vyvíjet další citové mechanismy. Vyskytnou-li se problémy s vytvořením citové vazby matka- dítě, projeví se u dítěte nejen psychická deprivace, ale vlivem nedostatku citových podnětů není výjimkou, že se z dítěte stává agresivní jedinec, který má obtíže se sociálně orientovanými vztahy.¹²

¹⁰⁾ více o rodině zejména z ekonomického pohledu, volně přeloženo MAREŠ, Petr. *Society, reproduction and contemporary challenges*. 1st edition. Brno: Barrister&Principal, 2004. 198 s. ISBN 80-86598-67-5. s. 68

¹¹⁾ blíže k problematice MATĚJČEK, Zdeněk- DYTRYCH, Zdeněk. *Dítě, rodina a stres*. 1. vydání. Praha: Galén, 1994. 241 s.. ISBN 0-85824-06-X. s. 197- 198

¹²⁾ více o vztahu rodičů a dítěte JÁNSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 169 s. ISBN 80-7041-114-7. s. 35, 37

Uvažujeme-li v souvislostech o dítěti a vazbě, kterou si vytváří s matkou, nesmíme zapomenout, že k naplnění symbiotické vazby dochází pouze u matek, které jsou připraveny na „přijetí“ dítěte, tím i své nové role, tedy role matky. Nastane-li situace, že k přijetí dítěte matkou nedochází, hrozí, že mezi matkou a jejím dítětem vznikne místo harmonického vztahu určité napětí, výchova potomka nebude probíhat právě ideálním způsobem a vzájemný vztah nebude ani pro jednoho příjemným, nebude jim umožněno ho plně prožívat.¹³

Způsob, jakým je navázán citový vztah matky s dítětem, je důležitý pro vývoj nejen chování dítěte, ale i pro rozvoj jeho mozkové činnosti. Nedostatek citových podnětů a slabá vazba mezi dítětem a jeho prvotními pečovateli má za následek, že deprivované dítě neumí zvládat stresové situace a objevují se u něj poruchy chování a poruchy učení. Závěrem tedy lze říci, že síla a kvalita, kterými bude vazba vychovatel- dítě charakterizována, se promítne do všech sfér budoucího života dítěte.¹⁴

3.3 Otec v běžně fungující rodině

Jak dokládá celá řada odborníků, sociální normou byla určena matka, aby byla osobou, která se dítětem zabývá od raného věku.¹⁵ Budeme-li blíže zkoumat chování otců, zjistíme, že i muž byl vybaven určitým druhem instinktu a způsoby chování vůči dítěti. Naštěstí pro dítě muž- otec mu poskytuje určitou jistotu, záruku bezpečí, kdyby matčino chování selhalo. Při takové situaci se otec stává alternativní studnicí mateřské lásky. Potom je tedy možné, aby se přibližně v batolecím věku vytvořil obdobný vztah, jaký je mezi matkou a dítětem. Přesto bude tento vztah vždy sekundárním.¹⁶

¹³⁾ doplňující informace MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 5.vydání. Praha: Portál, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7367-504-2. s. 12- 13

¹⁴⁾ volně přeloženo HALFON, Neal- SHULMAN, Ericka. *Brain Development and the Art of Parenting* [online], [cit.2010-01-13] Dostupné z <<http://www.yesican.org/articles/article9-1.html>>

¹⁵⁾ více o vývoji dítěte VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

¹⁶⁾ blíže k rodině MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vydání. Praha: Portál, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7367-504-2. s. 12- 13

Pro syna je otcova přítomnost v rodině nesmírně důležitá. Díky ní má možnost osvojit si mužské chování a jsou mu předávány představy o mužské roli.

Pokud se zaměříme na vztah otce a jeho dcery, je zde patrné, že se otec u dívky snaží nacházet vlastnosti, které má i její matka, bez ohledu na to, zda jsou tyto vlastnosti žádoucí nebo vnímané negativně.¹⁷

Pro srovnání Škoviera[2007] uvádí, že v rodině, která funguje správným a běžným způsobem, je osoba muže považována za představitele idejí a pravidel. Aby byl otec schopen předávat dítěti zkušenosti a plnit své otcovství požadovaným způsobem, je žádoucí, aby jeho partnerka zvládala svou novou roli matky a umožnila dítěti naplnění jeho psychických potřeb. Nedostane-li se mu od vychovatele mužského pohlaví dostatečného množství kladných vzorů, hrozí, že dítě uvěří postojům někoho jiného, ale tyto náhradní postoje mohou být často nesprávné a ohrožující jeho výchovu a způsoby chování.¹⁸

3.4 Vzájemné chování členů běžně fungující rodiny

Zejména výchozí rodina je podle Matějčka[2003] vnímána dětmi jako model, kde se učí přijímat některé druhy chování. Toto nevnucené a zcela přirozené přejímání můžeme pozorovat tam, kde má dítě možnost vnímat typicky „ženské“ a „mužské“ chování. Pro jeho další chování je důležitý právě model, se kterým se identifikuje v orientační rodině. Pokud má dojít ke správnému způsobu navazování vztahů, mělo by dítěti být umožněno, aby pozorovalo, co jeho rodiče schvalují, co je jimi kritizováno, co je pohoršuje.¹⁹

¹⁷⁾ více o vztahu otce s dítětem VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8. s. 149-150

¹⁸⁾ více dilemat výchovy ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodinách a dětských domovech*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5. s. 56

¹⁹⁾ bližší informace o vztazích v rodině MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 978-80-7367-325-3. s. 89- 94

Ve zdravě fungující rodině je dítě vnímáno jako určitý pozorovatel, který se učí, jak má vypadat partnerský vztah. Pokud je mu k pozorování nabídnuto dostatečné množství podnětů, může z nich odvozovat jistotu, kterou bude potřebovat v dalších vlastních krocích a mezilidských vztazích. Z tohoto vyplývá, že harmonické a bezproblémové fungování rodiny dává dítěti pravidla, jak má vypadat partnerský vztah, a tím je mu usnadněna orientace v osobním životě.²⁰

Přední česká psycholožka v poznámce o školních letech dítěte uvádí: *„Interakce mezi otcem a matkou slouží dětem nejen jako model vzájemného vztahu mužské a ženské role, ale je reprezentantem všech vztahů tohoto druhu, protože žádný jiný tak dobře neznají. Ať už se doma děje cokoli, děti to mohou považovat za normu. Například rodičovské hádky může dítě vnímat jako běžný komunikační vzorec. Pak si myslí, že se hádají všichni rodiče. Zkušenost z této doby je velice významná, protože děti jsou již dostatečně zralé na to, aby komunikaci rozuměly, ale ještě nejsou dost kritické, aby rozeznaly nestandardní variantu. Chování rodičů akceptuje realista- školák jako danost. Tato zkušenost může mít obecnější význam, děti ji budou chápat jako model jakéhokoliv vztahu a budou samy jednat podobným způsobem. Přenášejí si ji také do budoucnosti, do svých vlastních mezilidských, především partnerských vztahů.“*²¹

²⁰⁾ více KRAUS, Blahoslav- POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk- prostředí- výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80- 7315-004-2. s. 81

²¹⁾ podrobněji k této problematice VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.s. 275- 276

3.5 Pohlavní identifikace dítěte

Vrátíme-li se k fungující rodině, uveďme také, že je to místo, kde má dojít ke správné pohlavní identifikaci. Děje se tak prostřednictvím rodinné socializace. Pokud se dítě setká se situací, kdy v jeho primární skupině převládají osoby opačného pohlaví, je toto dítě vystaveno riziku špatné pohlavní identifikace. I ta může být důvodem, proč tento jedinec selhává v partnerských vztazích. Nesprávná pohlavní identifikace se v dospělosti může odrážet v nesprávném způsobu výchovy dalšího dítěte. Potřeba pobývat v prostředí, ve kterém jsou zastoupena obě pohlaví, se objevuje od druhého roku věku dítěte a sílí časem nástupu do mateřské školy. Už zde se ale dítě setkává převážně s ženským personálem a nedostatek mužského personálu ho bude provázet pravděpodobně po celou dobu školního vzdělávání. V tuto dobu se pro dítě opakuje riziko nesprávné pohlavní identifikace, která by se později projevila v jeho chápání ženské a mužské role.²²

3.6 Partnerský vztah dětí pocházejících z běžně fungujících rodin

Postoupíme-li dále ve vývoji, dostaneme se do období mladé dospělosti. Pro toto vývojové období je charakteristické, jak mladí lidé vnímají partnerský vztah. Nyní je partnerovi přisuzována větší důležitost než okruhu přátel. Jedním z důvodů je především fakt, že mladí lidé začínají uvažovat o založení vlastní rodiny. Vztahy mladých osob jsou charakteristické schopností nebo spíše ochotou vzdát se části své vlastní identity ve prospěch společného vztahu. Párová identita se vyskytuje pouze ve vztazích, které jsou hlubší povahy.²³

²²⁾ více o vlivu prostředí KRAUS, Blahoslav- POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk- prostředí- výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2 s. 82

²³⁾ více o partnerství VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. 461s. ISBN 78-80-246-1318-5. s. 65

Vztah, ve kterém se tato identita vytvoří, by se měl kromě hloubky vyznačovat svou zralostí a realistickým vnímáním. V každém vztahu, který je lidmi navázán, je vhodné, aby partneři společně dospěli do fáze, kdy jim toto spojení umožní navzájem uspokojovat psychické potřeby. Předpokladem k tomu je trvalost vztahu a možnost jeho dalšího vývoje.

Každá situace v lidském životě je něčím podmiňována. Nejinak je tomu ve volbě partnera. Ta bývá ovlivněna sociokulturní normou, jakou je společenský ideál, vlastní preferencí, náhodným vlivem, což je např. doba a místo setkání, a ačkoli si to ani neuvědomujeme, tak se ve výběru našeho partnera promítá i chování rodiče opačného pohlaví vůči nám.²⁴

V souvislosti s výběrem partnera a navázáním partnerského vztahu můžeme uvést některé závěry, které vzešly ze sociologického šetření „Mladá generace“ uskutečněného roku 1997. Pro tuto práci je významným závěr, který uvádí, že *„muži, kteří v době dospívání vyrůstali v úplné rodině s oběma rodiči, přikládali relativně větší význam inteligenci a tolerantnosti partnerky, než muži, kteří po určitou dobu žili jen s jedním z rodičů.“* Pokud odpovědi mužů, kteří se šetření zúčastnili, blíže rozpracujeme, zjistíme, že muži vyrůstající ve funkční rodině vyhledávají u partnerek takové vlastnosti, které odpovídají společensko- prestižní charakteristice, jako je vzdělání, a které jsou založeny na tradičních rodinných hodnotách. Ke konci šetření sledujeme, jak ženy a muži vnímali manželství svých rodičů. Ti, kteří jej považovali za harmonické, sami potom volili za svého partnera či partnerku osobu, která se předně vyznačovala kladným vztahem k rodinnému životu a zároveň byla tolerantní a zodpovědná. Závěrem tedy lze k výzkumu říci, že *„obecně se uznává, že výchozí rodina a prostředí, které rodiče vytvářejí, určitým způsobem formuje budoucí postoje a názory mladých lidí.(...) Toto ‚rodinné dědictví‘ se bezesporu významně promítá i do otázky výběru životního partnera.“*²⁵

²⁴⁾ další vlastnosti ovlivňující výběr partnera VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. 461s. ISBN 78-80-246-1318-5. s. 76- 77

²⁵⁾ více o výzkumu FIALOVÁ, Ludmila, et al. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vydání. Praha: SLON, 2000. 163 s. ISBN 80-85850-87-7. s. 111- 112

4. DYSFUNKČNÍ RODINA

Absenci rodiny často předchází život v rodině, která je dysfunkční. Psycholožka Sobotková[2007] odkazuje na Salvadora Minuchina, který se jako první zabýval dysfunkční rodinou.

V českém prostředí se výzkumu dysfunkčních rodin věnoval Oldřich Matoušek[1993], který řadu z nich nazval klinickými.

Současné pojetí dysfunkční rodiny lze interpretovat jako rodinu, která problémy neřeší a popírá. Často se setkáváme s tím, že v takto chápaných rodinách je zájem jedince výhradně podřizován potřebám nefunkčního rodinného systému.

S nesprávným fungováním rodiny je spojena nejasná komunikace, nefunkční pravidla uvnitř systému a zcela chybějící hranice mezi jednotlivými členy této rodiny. Jelikož dysfunkční rodina ovlivňuje jedince, tak naopak rodina je poznamenána patologickým chováním některého ze svých členů.²⁶

Život v disharmonické rodině, nefunkční nebo zcela mimo rodinné prostředí je provázen velice často psychickou deprivací²⁷, která se dříve nebo později u dítěte vyskytne. Spolu s psychickou subdeprivací²⁸ jsou nezdárka tyto dva prožívané stavy označovány za původce hned několika opoždění ve vývoji dítěte. Nejvíce bývá poznamenána jemná či hrubá motorika, emoce a sociální chování. Následky jsou zjevné i ve způsobu komunikace a vývoje řeči. Následky citového ochladnutí se tedy nepromítají pouze do jedné vývojové oblasti.²⁹

²⁶⁾ více o dysfunkci a resocializaci SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2.vydání. Praha: Portál, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 35

²⁷⁾ „Adoptivní rodiče pak bývají překvapeni ani ne tak opožděným duševním stavem dítěte, který nemusí být nápadný, jako jeho citovými nedostatky. Jedním z hlavních motivů adopce je touha milovat a být milován- a právě proto bývají v citové oblasti nejvíce zklamáni.“ SRP, Ladislav-SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Duševní vývoj a výchova od narození do dospělosti*. 2. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. 332 s. ISBN 08-070-69. s. 294

²⁸⁾ „Subdeprivace je mírnější variantou deprivacních zkušeností, která je v našich současných sociokulturních podmínkách mnohem častější. Její riziko je v tom, že je obtížněji identifikovatelná. Částečně dysfunkční rodiny, jež plní některé ze svých povinností velmi dobře, nebývají navenek nápadné. Děti mohou mít dobré materiální zabezpečení, zajištěné dobré vzdělání, ale strádat v citové oblasti.“ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6. s. 326

²⁹⁾ blíže k tématu JEDLIČKA, Richard, et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0. s. 303

5. ABSENCE RODINNÉHO PROSTŘEDÍ

5.1 Psychická deprivace a resocializace

Problematiku deprivace a absence kladného rodinného vzoru shrnul Matějček[1986] výstižně tak, že lidé, kteří citově strádali „zůstávali hluší a nemá k tomu, co lidem dává největší životní uspokojení- k lásce. Dovedli sice uspokojovat své fyziologické potřeby, ale nedovedli se dobře zamilovat, neznali věrnost, radost z radosti druhých. Nemohou být dobrými přáteli, dobrými spolupracovníky a ovšem ani dobrými rodiči. V jejich rodinách se vytváří prostředí citového chladu a nezájmu, takže deprivace postihuje zákonitě i jejich děti“³⁰

Jak bude i dále zmiňováno, lidé, kteří značnou část svého života prožili v ústavním zařízení, mají problémy se začleněním do společnosti. Pokud nenajdou skupinu, která je přijme, jejich deprivace³¹ nebude nijak kompenzována.

³⁰⁾ více o deprivaci a rodině MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1986. 336 s. ISBN 08-011-86. s. 44

³¹⁾ „Psychická deprivace je psychologický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychologické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. Psychickým stavem se zde míní trvalejší, nikoli však neměnná charakteristika člověka, kterému nebyla dána možnost, aby své základní psychologické potřeby rozvinul a ve svém životním prostředí uplatnil. Takovýto stav vzniká určitým specifickým dějem, tj. ochuzením o přívod určitých žádoucích podnětů, a je psychologickou motivační základnou pro určité specifické formy chování. Chování deprivovaného dítěte, a pak i dospělého, dává určitý obraz, jehož rozbor se zpětně můžeme diagnózy psychologické deprivace dobrat.“
deprivační typy v dětství a v dospělosti

relativně dobře přizpůsobený- v ústavním prostředí bez hrubších nápadností, někdy „milácci“, učí se přijatelně, s druhými dětmi vycházejí, v dospělosti přijatelně zařazení ve společnosti, přiměřené vzdělání a zaměstnání, většinou v manželství, mají děti.

útlumový- snížená aktivita, snížený sociální zájem, infantilní, neučí se, procházejí zvláštními DD, v dospělosti žijí trvale v ústavech sociální péče, maladaptace se spíše prohlubuje, závislí jedinci

sociální provokace- domáhají se práva na lásku násilím, druhé děti jsou jim konkurencí, vychovatele provokují, často v DD se zvýšenou péčí, v dospělosti inteligence přiměřeně rozvinutá, společensky izolovaní, selhávají v manželství, střídají zaměstnání i bydliště, v konfliktu se zákonem

sociálně hyperaktivní- v sociálním kontaktu bez zábran, předvádějí se, nevyužívají své inteligence, prochází zvláštními DD, v dospělosti nestálí, většinou svobodní nebo rozvedení, nemají přátele, muži zklamání v lásce

substitutivní- neuspokojení psychologických potřeb kompenzováno nižší úrovní- přejídání se, masturbace, v dospělosti nepřizpůsobení jedinci.

MATĚJČEK, Zdeněk, *Výbor z díla*. 1. vydání. Praha: Karolinum 2005. 444 s. ISBN 80-246-1056-6 s. 195, 198

Zkušenosti, které si odnášíme ze svého dětství, se později projevují ve způsobu komunikace a navazování dalších mezilidských vztahů. Na základě negativních zkušeností, které jsou spojeny s psychickou deprivací, se velice často stává, že lidé s těmito prožitky nevyhledávají společnost druhých osob a žijí bez blízkých jedinců. Sami si nepřipouštějí, že by ve vztahu selhali. Není to z důvodu přehnaného sebevědomí, ale protože neumí správně interpretovat chování druhých osob.³²

O dětech, které zažily psychickou deprivaci, se dříve hovořilo jako o dětech „vlčích“ nebo „zdivočelých“.³³ Dnes víme, že psychická deprivace není jediným problémem, se kterým se setkávají děti umístěné v dětském domově nebo jiném ústavním zařízení.

V pozdějším věku se tyto děti dostávají do situace, kdy dětský domov opouští, touží po svobodě a možnosti neřídit se řády a pravidly. Brzy ale zjišťují, že vzorce chování, které fungovaly uvnitř dětského domova, tak za jeho branami neplatí. Proto člověk v novém prostředí snadno selhává, vytváří rizikové situace a musí vyvíjet značnou snahu a věnovat dostatek času přizpůsobení se jiným podmínkám.³⁴

³²⁾ další informace o dysfunkční rodině VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6. s. 331

³³⁾ pojem vlčí děti použit *Psychická deprivace dětí I.* [online] Publikováno 6.8.2002 [cit.2010-01-13] Dostupné z <<http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti>>

³⁴⁾ GOTTWALDOVÁ, Martina, et al. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Centra J.J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim, 2006.s.1,8

Se zjištěním, že zažitě modely chování neplatí, souvisí resocializace. Škoviera[2007] ve svých Dilematech definuje resocializaci jako „ *součástí převýchovy, je jejím cíleným završením, spočívá v tom, že jedinec, který dříve sociálně selhával a nedokázal se správně zařadit do společnosti, se postupně učí správnému sociálnímu chování. Součástí tohoto procesu je příprava na návrat do normální, běžné společnosti a zároveň i příprava společnosti (rodiny, školy,..) na přijetí člověka, který nějakým způsobem selhal.* “³⁵

5.2 Partnerství dětí z dětských domovů

Ústavní výchova a nesprávná rodinná výchova mají za následek to, že lidé, kteří touto výchovou prošli, nejsou schopni navazovat dlouhodobé a kvalitní partnerské a přátelské vztahy.³⁶ Psychická deprivace má za následek neschopnost těchto jedinců navázat a také prožít hluboký a vřelý partnerský vztah. S nezvládnutím oplácení zamilovanosti souvisí také nedostatek citu vůči erotickému partnerovi.³⁷

Zdálo by se, že jedna ze tří deprivovaných skupin, tak jak je popsali Matějček a Langmeier[1986], by alespoň podle názvu „poměrně dobře přizpůsobení jedinci“ neměla mít v dospělosti problémy s navazováním partnerského vztahu a jeho udržením od fáze milenecké až po založení rodiny. Opak je ale pravdou a toto se povede uskutečnit jen mizivému počtu lidí ze skupiny. Bohužel se ukazuje, že i v této skupině je značná část jedinců, kteří se vyznačují tím, že jejich partnerský život zkrachoval, manželství, která pak sami označili za předčasná, se také rozpadla a oni stále hledají další vztahy, které by jim poskytly alespoň dočasné uspokojení.

Takto založená manželství, která měla krátkého trvání, byla zvláštní v tom, že ženy až překotně přijímaly za „své“ osoby rodiče manželského partnera a snažily se zaujmout kompenzační postoj, který byl charakteristický zbožněním svého partnera i případného dítěte.³⁸

³⁵⁾ více dilemat pro srovnání ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a dětských domovech*. 1.vydání. Praha: Portál, 2007.144 s . ISBN 978-80-7367-318-5.s. 29

³⁶⁾ více o lidech opouštějících zařízení GOTTWALDOVÁ, Martina, et al. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Centra J.J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim, 2006.s.1,8

³⁷⁾ blíže k partnerství MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*.1.vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN 505-21-825. s. 55

³⁸⁾ více o výběru partnera MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*.1.vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN 505-21-825. s. 62

Výše uvedení autoři odkazují na šetření provedené Vědunou Krchovou-Dunovskou. Ta hodnotí vztahy bývalých klientů dětských domovů jako „*bezhlavý skok do manželství*“. Právě deprivovaní lidé volí za partnery osoby, v jejichž chování jsou patrné prvky kriminálního jednání, potýkají se s alkoholovou či jinou závislostí a neschopností či přesněji nechutí pracovat. Všechny tyto skutečnosti se odráží v ekonomické situaci páru, což dává podnět k pozdějšímu trestnímu chování nebo prostituci.³⁹

V dnešní emancipované a demokratické společnosti již není pravidlem, aby byl muž tím, kdo je ve vztahu dominantní osobou. Dominantního muže nikdy nenajdeme ve vztahu, kde je muž právě tou osobou, která prožila některý druh deprivace. Často se stává, že jedinec, který naváže vztah, se tak stal cílem milostného snažení protektivní ženy. Tato partnerka dokáže vyvinout takovou péči, že ji můžeme považovat až za jakousi podobu péče mateřské, a její ochranné sklony oběma partnerům vyhovují. Přesto ani tyto svazky nemají dlouhou trvanlivost, protože muž, který prošel ústavní výchovou a poznal citovou deprivaci, není schopen své partnerce projevit dostatečnou míru citu.

Oproti citově deprivovaným mužům stojí skupina stejně deprivovaných žen. Pokud se u mužů vyskytuje opatrnost a strach z dalšího neúspěšného vztahu, nedá se to samé tvrdit o ženách. Ty neustále hledají nějakou jistotu a ukotvení sebe i vztahů. Tápající žena se tak stává partnerkou protektivního muže. Projeví-li se u ní typická ženská poddajnost, muž si doslova hová ve svém dominantním postavení nad deprivovanou ženou.⁴⁰

³⁹⁾ více o výzkumu Krchové- Dunovské MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN 505-21-825. s. 310

⁴⁰⁾ MATĚJČEK, Zdeněk. *Teoretická úvaha nad pozdějšími následky psychické deprivace a subdeprivace*. Československá psychologie. Roč.40. Čís.5. 1996. s. 369- 375

Obecně lze říci, že jedním z hlavních důvodů, proč mají chlapci a muži problémy s partnerským životem, je fakt, že příslušníci mužského pohlaví psychicky spějí k partnerství v pozdějším věku než dívky. Chlapci, kteří odchází z dětského domova, se začleňují do chlapecké party a vztah s dívkou je jimi vnímán jako omezující jejich styky s kamarády, i když se často jedná o skupiny lidí s patologickými prvky v jejich chování. Dívky o vztah usilují dříve než chlapci. Bohužel kvůli své bezmezné důvěřivosti a snaze kompenzovat nedostatek citu v dětství, jednají často rizikově a neuvědomují si možné následky (viz. Sexuální vztahy). Obdobně jako chlapci, tak i dívky, rychle přijmou za svého kohokoliv, kdo jim projeví i minimum náklonnosti. Chlapci se zařazují do chlapeckých skupin, dívky hledají mužskou náruč.⁴¹

Shrneme-li informace o výběru partnera bývalými klienty dětských domovů, jedná se téměř vždy o volbu nevhodnou a unáhlenou. Z prostudované literatury bohužel vyplývá, že jejich výběr partnera je takto vnímán často pouze z našeho pohledu, tedy lidí vyrůstajících v běžně fungující rodině, protože máme větší schopnost realisticky uvažovat o budoucnosti, vztazích a partnerovi.

5.3 Sexuální vztahy v dětství citově deprivovaných jedinců

Podle zkušeností, které mají poradenští pracovníci s osobami, které opouštějí dětské domovy, nejsou tito lidé připraveni zvládat problematiku partnerského a sexuálního života. Pokud se vyskytne závažnější problém, je jedinec vyrůstající v rodině připraven ho řešit, protože si z ní odnesl určitý návod, jak tyto situace zvládat nebo jim předcházet. Osoby vyrůstající v dětském domově takové modely chování zažité nemají a selhávají při řešení nejzákladnějších problémů. Je paradoxní, že právě v sexuálních otázkách tito jedinci selhávají, protože z řady průzkumů v dětských domovech vyšlo najevo, že děti z ústavních zařízení začínají se sexuálním životem dříve než děti vyrůstající v rodinách.⁴²

⁴¹⁾ výběr partnera popsán ve VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6. s. 329- 330

⁴²⁾ informace o bývalých klientech DD v GOTTWALDOVÁ, Martina, et al. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Centra J.J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim, 2006.s.1,8

Průměrem byla vyčíslena věková hranice prvního sexuálního styku na 12 let! Oproti dětem z rodin nemají děti vyrůstající v dětském domově dostatek informací o fungování vztahů, proto je důležité mluvit s nimi o antikoncepci a následcích promiskuitního chování, jakými jsou například nechtěné těhotenství a pohlavní choroby.⁴³

Z předchozích řádků vyplývá jasná nezbytnost názorného pozitivního modelu sexuálního chování. Tento vzor se pak dítěti stává představitelem chování, které se odráží v jeho sexuálních vztazích. Pokud se dítěti tohoto modelu nedostává, nemůžeme očekávat, že by se pro něj sex v dospělosti stal něčím jiným než jen honbou za uspokojením pohlavního pudu, což je v případě psychicky deprivovaných osob pouhým fyziologickým jevem. Odborníci potom hovoří o tzv. chladném sexu.⁴⁴

Právě z důvodu citové nestálosti a nedostatku modelů sexuálního chování neznají deprivovaní jedinci náplň pojmu věrnost. Zejména citově deprivovaná skupina, kterou Matějček s Langmeierem[1986] nazvali „citově hyperaktivní“, se vyznačuje roztržštěním sociálních vztahů. Snad proto se setkáváme s nezávazným a nestálým chováním. Nebezpečně rychlé tempo nových vztahů a nerozlišené přítulnosti si vybírá svou daň především u dívek, které přestávají chápat promiskuitu jako něco nepatřičného či nemravného, a proto se nezdráhají, jak říkají Matějček a Langmeier „vletět do první otevřené náruče, ale rychle ji zase opouští, jestliže se někde třeba jen na chvíli otevřela jiná“. O to častěji jsou tyto dívky vystaveny nechtěným těhotenstvím. Nelze se potom divit, že jsou citově deprivované dívky negativně vnímány jako citově povrchní.⁴⁵

⁴³⁾ informace o bývalých klientech DD v GOTTWALDOVÁ, Martina, et al. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Centra J.J. Pestalozziho Chrudim*. Chrudim, 2006. s.1,8

⁴⁴⁾ více o problematice MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 978-80-7367-325-3. s. 89- 94

⁴⁵⁾ více o partnerství a sexuálním chování MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. 1.vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN505-21-825. s. 62- 64

5.4 Rodičovství bývalých klientů dětských domovů

Rodičovství a péče o vlastní dítě je oblast, kde se projeví osobnostní zralost jedince. Bohužel v chování bývalých klientů dětských domovů vůči svému dítěti se často odráží nepříznivé a negativní zkušenosti z vlastní rodiny. Budoucí rodiče, kteří vzešli z řad psychicky deprivovaných osob, mají velké předpoklady pro komplikované zvládnání své nové rodičovské role, protože jim samotným nebylo dopřáno potřebné emoční zázemí a dostatek kladných sociálních zkušeností.⁴⁶

Tím jsou snadno tito lidé vystavováni osobní nejistotě a ztrátě sebevědomí. Ve zdravě fungující rodině, kde dítě vyrůstá v přítomnosti obou rodičů, je právě matka osobou, která má za úkol vytvářet dítěti zpětnou vazbu a v dostatečné míře odpovídat na jeho reakce. Dětem, které byly dlouhodobě umístěné v dětském domově, nebylo umožněno, aby získaly dostatek zkušeností s vřelým a empatickým projevem ze stran primárních vychovatelů, zejména ze strany matky, jak je tomu u vazby vytvářené mezi matkou a dítětem ve zdravě fungujících rodinách. Takto citově ochuzené děti mohou v mezilidských vztazích reagovat nepřiměřeně, protože sem přenášejí osobní negativní zkušenosti.⁴⁷

Nezřídka se vyskytnou případy, že si jedinec ve vyhraněných sociálních rolích, jakými chápeme i pobyt v dětském domově, vybírá pro založení rodiny takového partnera, který také pochází z nestabilního prostředí. Právě díky výběru druhého rodiče nelze očekávat, že by tato nově vzniklá rodina byla stabilní. Každý z partnerů chtěl u toho druhého najít nějaké východisko, ale jelikož mu ho jeho nestabilní partner a následně nefunkční vztah nemohli zabezpečit, je pravděpodobné, že ani dítěti nebudou stabilní východiska předána.⁴⁸

⁴⁶⁾ další poznatky o rodině VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6. s. 329

⁴⁷⁾ více o matce a dítěti VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6. s. 324

⁴⁸⁾ více o výběru partnera MATĚJKOVÁ, Vendula. *Jak ovlivňují vztahy v rodině naše chování v partnerských vztazích*[online], Publikováno 2002. [cit.2010-01-14] Dostupné z <<http://www.maturita.cz/referaty/referat.asp?id=4436>>

Absence rodinné výchovy se nutně nemusí rovnat narušení rodičovských postojů. V případě lidí, kteří v dětství zažili psychickou deprivaci, se ale téměř vždy bude jednat o složitější a mnohem časově a psychicky náročnější cestu ke správným a společností přijímaným rodičovským postojům. Je-li deprivovanému jedinci na jeho životní dráze umožněn styk s příznivými jevy, je pravděpodobnost správných rodičovských postojů skoro stejně vysoká jako u rodičů pocházejících z fungujících rodin. Riziko ovšem nastává ve chvíli, kdy se deprivovaný jedinec setkává s okolnostmi, které výrazně naruší nebo změní jeho citový vývoj. Tímto se zvyšuje pravděpodobnost, že se ke svým potomkům bude chovat „nemateřsky“ a „neotcovsky.“⁴⁹

Srovnáme-li další poznatky, zjistíme, že u citově deprivovaných dětí se setkáváme s problémem, kde se nejedná o to, že by nechtěly mít někoho rády, ale ony předat lásku neumí. Jelikož se jim nedostalo kladného přijetí v rodině, neměly možnost se identifikovat s takovými způsoby chování, které by se vyznačovaly vyjadřováním a předáváním nějakého druhu citu. To bývá často důvodem, proč jejich partnerské vztahy končí nezdarem. A právě proto je velká šance, že citově plochý jedinec si zvolí za svého partnera osobu, které je též citově chudá. Kritická situace plynoucí z tohoto partnerského spojení nastává ve chvíli, kdy se z těchto lidí stávají rodiče. Protože ani jeden nezažil předávání citů v rodině, bude pravděpodobně generačně předávána citová chudoba, a to až do doby, než se vytvoří pár, který bude schopen předat více než základní cit pro uspokojení psychických potřeb.⁵⁰

Vrátíme-li se k deprivaci, Matějček[1996] uvádí rozdíly v působení vzorů chování na utváření jejich pohlavní identifikace a pozdější rodičovskou roli u chlapců a u dívek. Odborník uvádí, že „*u dětí v dětských domovech musíme nutně počítat se závažnou psychickou deprivací v časném věku, a to jak u chlapců, tak u děvčat. Současně ale od kojeneckých ústavů a až po školní věk tu ve výchově naprosto*

⁴⁹⁾ o matce a otci čti MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN 505-21-825. s. 55

⁵⁰⁾ blíže o rodičích MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1986. 336 s. ISBN 08-011-86. s. 38- 39

převažuje element ženský (ne však s přívlastkem „mateřský“). Dívky nejsou tedy ve formování své ženské identity v rozhodujících vývojových fázích opuštěny. Naproti tomu mužský a otcovský vzor tu chlapcům chybí velmi výrazně(...) Ženám z DD stačí jejich ženské chování, k němuž měly relativně dost vzorů v kritické době školní a mladistvé, aby získaly muže, mateřství se pak v nich už s narozením prvních dětí ‚probudí‘. Lze totiž předpokládat, že mateřství je v osobnosti ženy hlouběji psychobiologicky založeno než otcovství v osobnosti muže.“⁵¹

Znovu opakujeme, že pokud se vyskytne jedinec se silnou osobností, který je schopen a ochoten se přizpůsobit pravidlům partnerského vztahu a manželského života, bude mít s velkou pravděpodobností schopnost poskytnout dítěti péči a zabezpečit jeho výchovu. Rodičovství je důkazem toho, v jaké míře je jedinec schopen převzít zodpovědnost nejen za sebe, ale i za někoho jiného.⁵²

Pokud opustíme oblast vztahů muž- žena, rodič- dítě, setkáváme se s určitým druhem citu, který je typický pro děti žijící v ústavních zařízeních. Jelikož se dětem nedostalo kladného přijetí v orientační rodině, snaží se to zejména v předškolním věku kompenzovat tím, že se příliš upoutají na vychovatelku personálně působící v zařízení a přehodnotí její postavení z vychovatelky na „novou matku“. Ze strachu, aby o ni dítě nebylo znovu ochuzeno, se dožaduje její nepřetržité přítomnosti. U citově deprivovaných dětí, které si nepamatují, jak probíhal jejich život v orientační rodině, lze pozorovat, že si tyto děti svou rodinu idealizují a informace o ní přijímají zkresleně.⁵³

⁵¹⁾ více o budoucím rodičovství MATĚJČEK, Zdeněk. *Teoretická úvaha nad pozdějšími následky psychické deprivace a subdeprivace*. Československá psychologie. Roč.40. Čís.5, 1996. s. 369- 375

⁵²⁾ bližší informace o vývoji osobnosti VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6. s. 330

⁵³⁾ více o hledání nové matky *Psychická deprivace dětí I*. [online] Publikováno 6.8.2002 [cit.2009-12-17] Dostupné z <<http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti>>

PRAKTICKÁ ČÁST

6. CÍLE VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo poukázat na problematiku navazování partnerských vztahů a prožívání dalších citových vazeb u dětí žijících v dětském domově a u lidí, kteří již zařízení opustili. Práce byla směřována tak, aby byly zachyceny rozdíly mezi těmito dětmi a dětmi, které vyrůstají v běžně fungující rodině. Informace o dětech z rodin byly čerpány výhradně z literatury. Cílem bylo zjistit informace o tom, jak jsou dívky z dětského domova důvěřivé, jak děti z dětských domovů hodnotí vztahy, které navazují, jakou mají představu svého budoucího životního partnera a budoucnosti obecně. Předpoklady byly potvrzovány nebo vyvraceny na základě literatury a provedených rozhovorů.

7. PŘEDPOKLADY

1. Děti z dětských domovů začínají dříve sexuálně žít než děti z běžných rodin.
2. Jedinci, kteří zažili ústavní výchovu, nemají oproti jedincům žijícím mimo dětský domov schopnosti k tomu, aby navázali stálý partnerský vztah.
3. Dívky vyrůstající v dětském domově jsou naivnější a důvěřivější než dívky z běžných rodin.
4. Jedinci, kteří prošli ústavní výchovou, volí častěji za partnera někoho, kdo také zažil ústavní výchovu než partnera, který vyrůstal mimo dětský domov.
5. Jsou značné rozdíly v chování rodičů z běžných rodin oproti rodičům, kteří vzešli z dětí vyrůstajících v dětském domově.

8. METODOLOGIE

Pro výzkum byl použit nestandardizovaný rozhovor. „*Nestandardizovaný rozhovor obvykle zjednodušuje formální stránku, ale může zjednodušovat i celé téma rozhovoru a tím i výzkumu. I nestandardizovaný rozhovor musí být předem dobře promyšlen a připraven. Tazateli je určen přesný cíl, je formulováno, co se má rozhovorem dovědět. Okruh informací, které mají být zjištěny, bývá většinou definován výčtem otázek, jejichž konečná formulace je však ponechána na tazateli. Sled otázek, jejich formulace, vkládání dalších témat a podobně je operativně přizpůsobováno zvláštním měnícím se podmínkám každého jednotlivého rozhovoru. Při nestandardizovaných rozhovorech se může stát, že výzkumník upouští od tématu, na kterém mu záleží, a to tehdy, když respondent začne hovořit o jiném, pro výzkum však rovněž důležitém tématu, když o tomto problému hovoří ochotně a s přehledem. Úkolem nestandardizovaného rozhovoru je tedy získat prohlubující kvalitativní materiál, který umožní proniknutí do motivů, okolností, příčin vzniku mínění, postojů, atd.*“¹

Proč jsem zvolila tuto metodu

Tuto metodu jsem považovala za nejvýhodnější, protože mi umožňovala okamžitě reagovat na odpovědi respondentů. Byla jsem připravena, že se může vyskytnout něco, o čem se mnou především lidé z domu na půl cesty nebudou chtít vůbec hovořit. Naštěstí se tak nestalo ani v jednom případě. Pokud začal respondent hovořit ne zcela k mé otázce, ale bylo to k tématu, nemusela jsem ho usměrňovat zpět k našemu původnímu tématu a nechala jsem ho vyprávět. Pokud se mi naopak zdály informace strohé, mohla jsem klást doplňující otázky a tím získat dostatečné množství informací.

¹ použitá metodologie *Pracovní materiály k metodice "Zjišťování potřeb uživatelů sociálních služeb včetně metodiky uživatelských výzkumů (zkoumání vedená uživateli)"* [online], [cit.2010- 01- 07] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4173/prac_materialy_5.pdf>

Technika analýzy

Otázky ke zkoumaným tématům jsem měla připravené tak, aby se týkaly nejen zkoumaného tématu, ale i problematiky doplňující a s tématem související. Rozhovory se uskutečnily v kavárně, v domu na půl cesty a v poradenském centru.

S každým bylo hovořeno individuálně, aby nemohlo dojít k záměrné shodě informací a tím znehodnocení výpovědí hodnocených ve výzkumu.

Cílová skupina

- 4 děti aktuálně žijící v dětském domově
- 3 lidé aktuálně žijící v domě na půl cesty
- 2 pracovníci poradenského centra

9. ROZHOVORY

9.1 Rozhovor č.1

Dívka-16 let

Dívka byla do dětského domova(dále jen DD) umístěna ve 14 letech. Důvodem jejího umístění bylo, že nahlásila svého nevlastního otce na Policii ČR za sexuální obtěžování, kterého se měl dopustit vůči nezletilé nevlastní dceři. Z dívčina příbuzenstva o ni nikdo nejeví zájem. Domů na prázdniny a jiné pobyty nejezdí. Při jedné z posledních návštěv byla příbuznou obviněna z užívání návykových látek. Nepohodly se spolu a dívka domů jezdit už odmítá.

Dívka studuje odborné učiliště, obor kuchař- číšník. V současné době má možnost si přivydělávat na brigádě jako servírka v hotelu při různých akcích, které se v hotelu konají. Je omezena časově. Nelíbí se jí, že domov jí dovoluje být na brigádě jen do 22 hod, zatímco stejně starý chlapec, který chodí na brigádu do ještě vzdálenějšího restaurantu, má dovoleno od vedoucích dětského domova tam pracovat do půlnoci. Dívce to bylo vysvětleno tím, že ona je žena a má být v domově dřív. Bere to jako zamezení možnosti si více vydělat. S penězi má v domově problém. Chce si koupit něco jiného, než co jí domov dovoluje.

V současnosti nemá žádný trvalý vztah. Zamilovala se do syna svého vedoucího v práci. I přes všechna varování sociálních pracovníků se s chlapcem začala stýkat. Bohužel, jak sama nyní tvrdí, mělo okolí pravdu. Další z řady chlapců, který ji jen využíval a tím se vysmíval její naivitě a důvěřivosti. Tvrdí, že dívky z dětských domovů jsou více naivní, uvěří všemu, co jim kdo naslibuje, a pak tvrdě narážejí.

Svou budoucnost si představuje moc naivně a bez možných problémů. Především touží potkat muže, který ji zabezpečí, a ona se bude starat o děti a domácnost. Z dětského domova se domů vracet po ukončení školy nebude. Chtěla by žít podle sebe nebo s oním vysněným mužem. Navazuje rychlé povrchní vztahy. Vybírá si partnery většinou mimo DD. Než začala realizovat vztahy s chlapci mimo dětský domov, zkoušela navazovat vztahy v dětském domově. Bohužel si za objekty svého snažení vybrala chlapce vyrůstající ve stejném ústavním zařízení.

Jelikož je ale zakázáno navazovat vztahy ve stejném DD, tyto snahy velice rychle vzdala a vztahy s chlapci z jiných dětských domovů podle svých slov pak ani navazovat nezkoušela. I jako svého budoucího životního partnera by chtěla někoho, kdo nezažil DD. Než byla umístěna v DD, tak se často pohybovala v okolí starších chlapců.

Původně si chtěla dodělat maturitu, nyní ale nechce, a jejím cílem je hlavně už být z dětského domova. Myslí si, že kamarádské vztahy jsou v DD navazovány hodně povrchně a neupřímně. S vychovateli vychází dobře. Tvrdí, že navazování vztahů s vychovateli závisí na povaze jedince, že nelze říct, že by dívky nebo chlapci byli rozdílní v kontaktování pracovníků. Ve škole nemá problémy s kamarády a všichni bez problémů přijali fakt, že je z DD. Myslí si, že byla ve třídě jako vzor pro ostatní, aby si vážili své rodiny.

I když je v DD teprve druhým rokem, nevidí svou rodinu jako nějaký vzor a rozhodně by takovou nechtěla. Ale řekla, že někdy lituje, že otcíma nahlásila, protože jí vadí omezení v zařízení. Většina lidí, které znala a z DD odešli, si našla bydlení v domě na půl cesty, téměř nikdo se nevracel do původní patologické rodiny.

Z jejího vyprávění bylo poznat, že je rozdíl, když se dítě do DD dostane až v pozdějším věku. Měla určité představy, které si odnesla z domova, i když se jednalo o nefunkční rodinu s problémovými vztahy, určité chování si zapamatovala.

Dívčíným problémem je její až neuvěřitelná přelétavost. Využívá i známosti, které navazovala ještě před příchodem do dětského domova. Jedná se ale zejména o starší chlapce. Je velice důvěřivá. Snadno přilne ke komukoliv, kdo jí vyslechne. Celkem nezávazně jedná i v sexuální oblasti, kterou objevila také poměrně brzy.

9.2 Rozhovor č.2

Chlapec- 16 let

Chlapec sám ani přesně neví, kdy se do dětského domova dostal a proč. Myslí, že je tam od malička, protože rodinu si nepamatuje. Jedná se tedy o dítě, které strávilo celý život v ústavním zařízení.

Myslí si, že chlapci nejsou tak naivní jako dívky, i když zná případ jednoho chlapce z jejich dětského domova, který je prý naivnější a důvěřivější než dívky. Podle něj se kamarádké vazby tvoří rychleji mezi jedinci stejného pohlaví, vše závisí na povaze jedince a jeho průbojnosti. Zastává názor, že vztahy dívek ve škole i uvnitř domova jsou falešné, že se jen pomlouvají. S kamarády nemá problém. I když ví, že někteří si na kamarády pouze hrají. Tvrdí ale, že pozná, kdo je falešný a kdo to s ním myslí vážně.

V současné době nemá partnerský vztah. Předchozí vztahy navazoval s dívkami, které byly mimo DD. Jako svou partnerku si i do budoucna představuje ženu, která nezažila výchovu v dětském domově. Sám tvrdil, že sice již začal sexuálně žít, ale ve stejnou dobu jako začínají jeho spolužáci ve škole, kteří jsou z fungujících rodin. Jelikož nepoznal svou vlastní rodinu, nemůže říct, zda by ji měl jako vzor. Po zamyšlení dodal, že založit takovou rodinu by nechtěl, protože ta jeho asi selhala, když je v dětském domově. Svou budoucnost si představuje tak, že až dokončí učiliště, tak si s kamarádem z DD pořídí společný byt, a pak si každý založí svou vlastní rodinu. Dítě z DD by vzal do pěstounské péče jen v případě, že by jejich pár nemohl mít vlastní potomky. Neví, jak je početně zastoupena skupina lidí, kteří se vrací do původní rodiny. Ale myslí si, že se lidé do původní rodiny nevrací. Nebo jen minimálně, než si najdou vlastní bydlení.

Původně vypadal, že není z rozhovoru příliš nadšený, ale pak ochotně spolupracoval a vyprávěl svůj příběh. Od pracovníků poradenského centra (dále jen PC) jsem se dozvěděla, že se jedná o chlapce, který zkoušel i přes zákaz navazovat vztahy s dívkami, které jsou umístěné ve stejném dětském domově jako on.

9.3 Rozhovor č. 3

Chlapec- 16 let

Druhý z dotazovaných chlapců se do dětského domova dostal po úmrtí otce, když jeho matka nezvládala výchovu svých dětí. V kolika letech byl do dětského domova umístěn, přesně neví. Chlapec se jen od vychovatelů v dětském domově dozvěděl, že má čtyři sourozence a jedna z jeho sester je v pěstounské péči.

Na škole, kam později chlapec nastoupil, studoval i jeho bratranec, který ale žije v běžně fungující rodině. Ten kamarádům prozradil, že jeho příbuzný je umístěn v dětském domově. Chlapec se prý nesetkal s nějakými negativními reakcemi na fakt, kde nyní žije.

Myslí, že rychleji se tvoří přátelské vazby dívka- dívka, chlapec- chlapec. Pak až po nějakém čase se utváří kamarádství mezi opačným pohlavím. Tvrdí, že dívčí přátelství nejsou upřímná, že dívky se jen vzájemně pomlouvají, a to se přenáší i na vztahy s chlapci, kdy dívky jednají povrchně a účelově.

V současné době má chlapec „přítelkyni“, která nevyrůstá v institucionální péči. Jako budoucí ženu chce jedinečně dívku, která nevyrostala v podobném zařízení. Jak si jen velice matně pamatuje svou rodinu, nevidí v ní nějaký vzor a sám by takovou rodinu rozhodně nechtěl.

Jelikož má velké problémy s navazováním jakýchkoliv vztahů, nepovedlo se mu navázat vztah intimní. Takže jak ostýchavě uvedl, se sexem nemá zkušenosti. Ale co ví o tom, co se děje v dětském domově, a jak pozoruje chování kolem sebe a ve škole, podle něj začínají děti z dětského domova mnohem dříve uvažovat o započítí sexuální aktivity.

Pracovníci PC později o chlapci řekli, že se jedná o velice plachého, tichého a uzavřeného chlapce, který je ve vztazích k okolí jedinečný tím, že se „nehrne“ do vztahů a není ani důvěřivý, protože si nikoho nepřipouští „k tělu“. Bojí se negativních zkušeností. Než aby se s nimi setkal, raději se bude takovým situacím vyhýbat. V některých situacích je až přehnaně zdrženlivý.

9.4 Rozhovor č.4

Dívka- 17 let

Dívka do doby umístění do dětského domova žila v rodině alkoholika, který matce nedával žádné peníze a ona neměla potřebné finance na vedení domácnosti. Když byly dívce dva roky, způsobila na pískovišti scénu s pomočenou plenou. Sousedka brzy informovala příslušné úřady o stavu v rodině a dívka byla v necelých třech letech umístěna do dětského domova. Neprošla kojeneckým ústavem, protože byla velice citově závislá na starším bratrovi, který měl být také umístěn do dětského domova. Proto jejich rozdělení nepřicházelo v úvahu a dívka byla umístěna do běžného dětského domova.

Matka, kterou dívka téměř nenávidí, onemocněla roztroušenou sklerózou a má potíže s pohybem. U matky žije další její dcera spolu se svým 5- ti letým synem. Jelikož se jedná o vysoce nefunkční a sociálně slabou rodinu, i tento malý chlapec byl již dvakrát odebrán do kojeneckého ústavu, ale zatím se vždy vrátil do původní patologické rodiny. Dívka ví, že má celkem 4 sourozence. Informace má ještě o sestře, které je 15 let. Ta žije také v dětském domově. S otcem zcela přerušila styky před třemi lety a vůbec toho nelituje. Dívka studuje střední odborné učiliště.

S kamarády problémy nemá. Přátelské vazby navazovat umí celkem obratně. Je společenská, proto ráda jezdí na společné akce pořádané pro více dětských domovů.

Zatím měla vztah se třemi chlapci. Ačkoliv není Romka, její partneři byli romské národnosti a všichni z dětských domovů. 17-ti letý chlapec z jiného dětského domova dívce sliboval společnou budoucnost a ona mu slepě věřila. Později se dozvěděla, že paralelně lhal o vztazích a budoucnosti dalším dívkám a jen využil její důvěřivosti. Asi proto, že hledá neznámou hodnotu, jsou její vztahy povrchní, bez hlubšího citu. V současné době si přes sociální sítě na internetu dopisuje s jedním chlapcem, se kterým se seznámila na společné akci dětských domovů. Jelikož je chlapec v dětském domově v Chomutově, bude se jednat o „dopisovou“ lásku bez vážného výhledu do budoucnosti. I ona, stejně jako řada dívek z dětských domovů, se začala poměrně brzy pohybovat ve světě sexu. Podle ní není žádnou výjimkou, protože děti, a především dívky, začínají žít v intimní oblasti ještě dříve, než se obecně uvažuje u dětí z rodin.

Pro život by volila muže, který není z dětského domova, ale zatím měla vztahy jen s těmi z DD. Po dokončení učebního oboru by chtěla nastoupit na nástavbové studium a potom se vdát.

Od pracovníků PC jsem se dozvěděla, že dívka žije v nereálné představě, že pro ni „přijede princ na bílém koni“, ona se šťastně vdá, bude vychovávat děti a manžel bude chodit do práce a do domácí kasy přispívat výhradně on. Dívka si po mateřské dovolené najde práci, ale hlavní zabezpečení bude stále na bedrech muže. Je velice naivní. Uvěří čemukoli, co jí řekne někdo cizí. Svou budoucnost vidí jen jako růžovou, ale nereálnou pohádku.

9.5 Rozhovor č. 5

Sociální pracovnice

Sociální pracovnice pracuje v oboru poradenství pro děti s nařízenou ústavní výchovou necelých pět let. Podle ní by si měly děti ze zdravě fungující rodiny odnášet vztah k práci a svým povinnostem, umět zvládat stresové situace a řešit konflikty, umět komunikovat a mít alespoň základní představu o penězích, jejich hodnotě, být schopné nakládat efektivně se svým časem a orientovat se v sociálním prostředí.

Ze svých zkušeností uvádí, že děti z dětských domovů jsou do jisté míry ve vztazích povrchní, protože nedokážou odhadnout riziko. Snadno přimykají k lidem, stále hledají někoho, kdo je bude mít rád. Protože jsou důvěřiví a vztahům nerozumí, velice snadno se spálí. Tyto děti bývají přelétavé, jelikož jsou citově vyprahlé a nedokáží „dávat ze sebe“, být „opravdové“.

Pokud se týká jejich budoucnosti, neumí být konkrétní. Představu sice mají, ale pouze teoretickou, sestavenou z toho, co slyšely v dětském domově nebo od jiných dětí. Ve skutečnosti vůbec nevědí, co je mimo dětský domov čeká a selhávají nejen ve vztazích. Často se u nich opakují stereotypy chování z původní rodiny. Chlapci jsou zdrženlivější a stydlivější, proto se se zklamáním neseťkávají s takovou frekvencí jako dívky. V problematice četností vztahů se objevuje rozdíl mezi českou a romskou národností. Romské děti vidí budoucnost i partnera hlavně v romské komunitě. Neromské děti navazují vztahy především s dětmi z dětského domova, protože děti z rodin jsou pro ně vzdálené. Děti, které byly v dětském domově dlouhodobě, navazují vztahy velice obtížně a jen okrajově s dětmi vyrůstajícími v běžné rodině.

Lze téměř 100% tvrdit, že dívky žijící v dětském domově jsou v otázce důvěry a naivity „jinde“ než dívky z fungujících rodin. Nechávací se snadno přesvědčit, uvěří komukoliv, kdo jen ukáže, že by je měl možná na chvíli rád. V sexuální oblasti jsou vyspělejší dříve než děti mimo dětský domov. Ze sexuální výchovy mají dostatek informací. Dříve sexuálně aktivní začínají být hlavně romské děti. Již 13- ti leté dívky svádí dospělé muže a snaží se o navázání sexuálního vztahu. Problémové sexuální chování se vyskytuje u dívek z výchovných ústavů, kde se setkáváme s časnými a nechtěnými těhotenstvími.

Děti z dětských domovů bývají obecně zakřiknutější. Výjimku tvoří romské děti. I ostatní děti dokáží o věci s přehledem mluvit, ale skutek žádný, pouze „silácké řeči“.

Absence rodinného prostředí se u jedinců vyrůstajících v dětském domově projevuje nezodpovědným chováním, neschopností uvědomit si své povinnosti vůči ostatním. Děti bývají egoistické a bezmezně důvěřivé k cizím lidem. Jelikož nežijí v rodině, nemají v sobě zakotvené normy pozitivního chování pro založení a hlavně udržení vztahu. Jejich reakce jsou doprovázeny přelétavostí názorů a postojů. Vše kolem sebe vidí „růžovými brýlemi“, ideálně a harmonicky. Mají ovšem naprosto nereálné představy.

Děti, které vyrůstají v dětském domově, nemají svou původní rodinu jako nějaký vzor, podle kterého by chtěly založit rodinu vlastní. Vzorem pro ně bývá někdo úspěšný, např. někdo z náhradní rodiny. Domů jezdí děti na víkendové nebo prázdninové pobyty, ale ve většině případů se do své původní rodiny vracet natrvalo nechtějí. Značná část dětí se chce po odchodu z dětského domova osamostatnit. Pokud sami potom selžou, vyhledávají útočiště v původní patologické rodině. Objevují se u nich snahy o najetí vlastního místa ve společnosti. Děti, které si pamatují na život v původní rodině, ji hodnotí kriticky. Vidí, že rodina něco zanedbala, selhala. Děti, které jezdí na pobyty domů, často vnímají i přes své umístění v dětském domově svou rodinu ideálně, nekriticky. Pokud bylo dítě umístěno do ústavní výchovy brzy po narození, nyní svou rodinu spíše nenávidí a má jí za zlé, že se o něho nedokázala nebo nechtěla postarat. V obecné rovině si všechny děti rodiny váží a chtěly by ji také založit, ale vše je jen ve slovní fázi. Co všechno péče o rodinu a dítě znamená, to si nedokáží už představit.

Není to pravidlem, ale v dospělosti si bývalé klientky dětského domova volí za partnera muže, který také prošel ústavní výchovou. Pokud si najdou muže, který žil v rodině, jedná se o rodinu dysfunkční, sociálně slabou, jedinec trpí závislostmi, je duševně „jednodušší“, bez vzdělání. I chlapci si jako svou partnerku volí ženu, která má zkušenosti s ústavní výchovou. Navázat vztah s někým, kdo nebyl v dětském domově je pro ně obtížné, proto volí takové partnery, se kterými jsou si „bližší“.

Matky, které vzešly z dívek z dětských domovů, mají s výchovou vlastních dětí problémy. Určité množství lásky dokáží dítěti dát, ale nemohou a ani nedokáží dítěti předat zkušenosti, protože většinou samy žádné pozitivní ani nemají. Umí zprostředkovat jen to, co se naučily v dětském domově nebo si pamatují z rodiny, i když nefungující správným způsobem. Tyto matky nejsou na své mateřství duševně připravené a zralé na to, aby převzaly zodpovědnost ještě za někoho jiného, když mají problémy se zodpovědností za sebe. Ale pokud se u nich včas projeví mateřské pudy, dítě bude přijato a matky se o něj budou v rámci svých možností starat. Jelikož o své děti pak nechtějí přijít, snaží se žít v azylových domech nebo v domech na půl cesty. Nechtěná těhotenství jsou charakteristická pro dívky z výchovných ústavů a dívky romské, které ani nestačí začít pracovat než přijdou do jiného stavu. Ty pak i s dítětem odchází do romské komunity, kde probíhá téměř kolektivní výchova.

Problém s udržení si fungujícího vztahu má dnes převážná část populace. Lidé z dětských domovů to mají ztížené tím, že nevědí, co je zodpovědnost za někoho jiného, neumí řešit konflikty konstruktivně. Pokud partner je také z patologického prostředí, pak ani jedna partnerská strana neumí věci opravdu řešit a vztah se rozpadá, nezvládají věci, které jsou pro dítě vyrůstající v rodině běžnou a banální záležitostí.

9.6 Rozhovor č.6

Speciální pedagog

Speciální pedagog pracuje v oblasti poradenství pro děti s nařízenou ústavní výchovou necelý rok. Předchozích několik let pracoval ve středisku výchovné péče. Dle jeho názoru by si mělo dítě ze zdravé fungující rodiny odnášet do života zodpovědnost, povinnosti nejen za sebe, naučit se vše nebrat samozřejmě, vážit si toho, co mají, mít vztah k práci. Vědět, že za něco je čeká trest a za něco odměna. Měly by mít představy o fungujícím vztahu, vědět, že vztah je vyrovnaný, bez násilí, ponižování, mít zažité mezigenerační vztahy, znát pojem dělba práce a vědět, jak správně a efektivně nakládat se svým volným časem.

Pokud se budeme věnovat problematice vztahů dětí z dětských domovů, je důležité poznamenat, že dívky, tedy ne všechny, ale značná část, se chovají velice povrchně. Chlapci jsou málo průbojní a dlouho nemají potřebu navazovat nějaké vztahy s dívkami. Dívky mají seznamování snazší než chlapci a využívají toho ve svůj prospěch. Ale díky své důvěřivosti často zažívají velká zklamání. Na rozdíl od chlapců, tak dívky vztahy přímo vyhledávají, touží po tom být s někým. Tak moc chtějí, aby je měl někdo rád, že ochotně věří všemu, co jim kdo řekne, chtějí navazovat vztahy, ale nevědí, co od vztahu očekávat, jak ho budovat. Jelikož citově deprivované děti nemají od malička dostatek podnětů a zkušeností, jsou terčem všech pochybných obchodníků a podvodníků.

Dívky si svou budoucnost vysnily až moc nereálně. Čekají na pohádkového prince a spokojený život až do smrti. Chlapci jsou na rozdíl od dívek více realističtější, ale o svých představách veřejně málokdy mluví. Dívky mají potřebu se svou vysněnou budoucností neustále svěřovat okolí, jejich vztahy jsou ale velice povrchní a přelétavé. Chlapci jednají opatrněji, jelikož jako více realisticky uvažující mají strach, protože se vztahy mají málo zkušeností. Pokud nějaké vůbec mají, tak v drtivé většině jen špatné. Navenek se snaží působit neohroženým dojmem lamače dívčích srdcí, ale mají malé sebevědomí na to, aby se seznamovali a navazovali vztahy. Pokud o vztazích mluví, tak jen minimálně a nijak vážně je neprožívají. Výjimečně se mezi chlapci najde jedinec, který by ve vztazích experimentoval s takovou frekvencí jako dívky z dětských domovů.

Pokud jsou děti v dětském domově už dlouho, mají problémy s navazováním vztahů a komunikací s kýmkoliv mimo dětský domov. Výjimku tvoří děti, které se do dětského domova dostaly v pozdějším věku a díky tomu, že si pamatují život v rodině, mají o životě trochu jiné představy než děti, které jsou v institucionální péči od narození.

Děti v dětském domově mají podle dotazovaného více informací o sexuální výchově než děti žijící v běžné rodině a se sexem začínají i dříve. Velice rychle sexuálně dozrávají romské děti, které převzaly vzor časného sexuálního chování od svých rodičů. Jelikož jsou děti v dětském domově více střežené, střídání sexuálních partnerů se u nich vyskytne až po odchodu z dětského domova, kdy se jejich chování často vyznačuje promiskuitou. Vztahy dětí z dětských domovů jsou neukotvené. Dívky si své partnery příliš idealizují a hledají spíše romantickou pohádkovou postavu. Děti navenek působí, že mají za sebou hodně zkušeností, ale jde jen o přetvářku.

Děti z dětských domovů, které rodinu navštěvují, ji nevnímají jako vzor, ale jako skupinu lidí, kterou mají celkem rády. Některé se chtějí vracet trvale domů, ale nechtějí žít takovým způsobem, jakým jejich rodina nyní žije, proto se osamostatňují a záhy zjišťují, že vše není tak krásně ideální, jak si myslely. Pokud se do dětského domova dostane dítě v pozdějším věku, má nějaké normy chování zažitě ze svého původního domova. Nové normy v dětském domově jsou tak silné, že ty původní přetlačí. Pokud si dítě z prvotní rodiny, i když špatně fungujícího systému, normy uchová, jedná se o silnou osobnost, které si budou ostatní děti v dětském domově vážit.

Věnujeme-li se problematice důvěry, tak uvedme, že dívky vyrůstající v dětském domově jsou nepopsatelně více naivní a důvěřivější než dívky žijící mimo ústavní zařízení. Co se jim řekne, berou „smrtelně vážně“. Tyto dívky nejsou schopné vytvořit si svůj vlastní názor. Ale dívky, které se zklamaly již několikrát, stávají se trochu opatrnějšími. Přesto pokud je jim někdo i minimálně příjemný, ihned navazují kontakty. I proto, že jsou tolik důvěřivé a každého si pustí k tělu, nedokážou si najít partnera, se kterým by zažily plnohodnotný vztah. Dívky žijící mimo rodinu neumí rozeznat hranici, co je a není reálné.

Chlapci si za svou partnerku vybírají dívku, která nezná prostředí dětského domova. Snaží se navázat vztah s dívkou žijící v normálně fungující rodině. Ale jelikož se jim to nedaří, berou zavděk ženami z prostředí ústavní výchovy. Dívky navzdory svým romantickým ideálním představám navazují vztahy s chlapci z problémových rodin, závislými či z dětských domovů. Vztahy lidí, kteří oba žili v DD, jsou velice časté.

Dívky z dětského domova, které se staly matkami, mají s výchovou problémy a selhávají. Pokud se v ženě probudí pocit určité zodpovědnosti, nebude sice moci dítě tak kvalitně vychovávat a zajistit mu všechny jeho potřeby, ale alespoň nebude dítě citově deprivované. Možný opožděný vývoj se bude snažit tato matka kompenzovat mateřskou láskou a dodávat mu alespoň nějaké podněty.

Pokud se podívám do seznamu dětí, se kterými pracujeme, mohu již dnes předpovědět, že některé z těchto dětí budou vést promiskuitní život, jejich manželství a partnerství nebudou mít dlouhého trvání. V současné době vysoké rozvodovosti je ohroženo každé manželství, nejen to, které je založeno lidmi, kteří pobývali v dětském domě. Ale u této skupiny lidí bude procento rozvodovosti vždy vyšší číslo.

9.7 Rozhovor č.7

Žena, která vyrůstala v dětském domově

Rozhovor s romskou ženou byl uskutečněn v jednom z domů na půl cesty. Žena byla v dětském domově od malička, jak se tam dostala jí nikdo nikdy neřekl, dozvěděla se to sama, když si pročetla zprávy o svém pobytu v ústavním zařízení. V dětském domově žila 19 let, tedy po celou dobu, co je možno v dětském domově pobývat. Z dětského domova nešla rovnou do nynějšího zařízení, ale zkusila pobývat v jiném domu na půl cesty. Je vdaná a má půlročního syna. Provdala se pouze proto, aby zde muž získal české občanství, nyní jsou v rozvodovém řízení. Jejím současným přítelem je muž, který ale není otcem dítěte. Tím není ani muž, který je zatím ještě jejím manželem.

Jak se sama přesvědčila, dívky v dětském domově jednájí velice často povrchním způsobem. O povrchnosti hovořila zejména ve vztahu k přátelům i partnerům. Ona sama navazovala přátelství taková, která fungují i dodnes. Ale značná část dívek, se kterými se setkala, pomlouvala ostatní děvčata, přátelila se vždy jen s tím, kdo se jim zrovna „hodil“, přátelství byla tedy hodně účelová a dobře promyšlená.

Dívky z dětských domovů jsou typické svou neskutečně velkou důvěřivostí. Proto se často zklamou, ale i tak se zase vrhají do dalších vztahů a jsou nepoučitelné. Tyto dívky mají svou vysněnou představu a té se za každou cenu chtějí držet. Žádné se ale její sny nesplní. Tyto představy nevyšly ani dotazované ženě.

Podle dotazované ženy začínají děti z dětských domovů se sexuálním životem poměrně dříve než jiné děti. Je to také dáno tím, že nepřijdou tolik do styku s jinými dětmi, tak mají nápady experimentovat s lidmi, se kterými vyrůstají. I když jsou vztahy v rámci jednoho dětského domova zakázané. Přes nízký věk startu sexuálního života se ani v dospělosti podle této ženy nevyskytuje střídání sexuálních partnerů. Informace o sexuální výchově byly v domově dostačující, ale velice často šly opačným způsobem. Nejdříve se něco stalo, pak se teprve začalo mluvit o nějaké prevenci.

Po odchodu z dětského domova navazovala řadu partnerských vztahů. Všechny brala velice vážně a dlouhodobě- 1-3 roky. Přesto její vztahy ztroskotaly, protože partnerovi nevěřila, tak ho opustila. Partnerů, kteří prošli jako ona ústavním zařízením, bylo v jejím životě minimum. Většinou za partnera volí jedince stojícího mimo dětský domov. Rozdíl mezi těmito skupinami chlapců nepociťovala. V dětském domově navázala tříletý vztah s jedním chlapcem, ale po opuštění dětského domova si našla partnera z rodinného prostředí. V dětském domově se vše řešilo pouze teoreticky, takže o životě mimo něj neměla žádnou reálnou představu a musela se sama snažit naučit. Kdyby šlo něco udělat jinak, neměla by dítě, protože ho hodnotí jako časně a nechtěné těhotenství, a dodělala by střední školu.

I když se jednalo o nechtěné těhotenství, z jejího chování bylo zřejmé, že hluboce uložený mateřský pud se přeci alespoň částečně probudil. Uvedla, že syn je jediným mužem jejího života. Během našeho rozhovoru měla syna v náruči a potom ho houpala v dětské sedačce, na každou jeho reakci odpovídala dotykem nebo slovně. Z hraček a vybavení, co mělo dítě kolem sebe, bylo poznat, že má chuť a snahu se o syna starat.

9.8 Rozhovor č.8

Muž, který vyrůstal v dětském domově

Muž, se kterým jsem se setkala také v domě na půl cesty (dále jen DPC), nebyl jediný Romem. Do dětského domova se dostal v 10 letech, protože otec s rodinou nežil, matka byla nezaměstnaná a výchovu dětí nezvládala. Proto byl dotazovaný muž spolu se svými sourozenci umístěn do dětského domova. Tam byl necelých šest let, pak byl přemístěn do výchovného ústavu. Po jeho opuštění zkusil 2 roky žít v domě na půl cesty. Pak si našel přítelkyni z patologického prostředí, DPC opustil a pár žil půl roku mezi bezdomovci. Potloukali se po ulicích a žebrali. Když se s dívkou rozešel, rok žil v jiném DPC. Nebyl tam spokojen, proto odešel do DPC, kde žije nyní.

V dětském domově se nedají podle něho navázat přátelství, která by měla perspektivu i do budoucna. Jak sám uvedl, tam lidé nežijí, ale přežívají. Přátelství netvoří, protože vědí, že mimo dětský domov to bude všechno potom jinak. Když se chce někdo kamarádit, snaží se navazovat vztahy, ale jsou jen krátkodobé. Ve výchovném ústavu pak navazoval přátelství spíše s vychovateli. S chlapci mu žádné přátelství nevydrželo. Tato přátelství by nemohla ani kvalitně fungovat, protože má informace, že mnoho chlapců, kteří s ním byli ve výchovném ústavu, vykonává trest odnětí svobody.

Podle něj dívky žijící v dětském domově nejsou vůbec důvěřivé. Než něčemu uvěří, několikrát si informace mapují. Prý jsou to takové malé tunelářky. Když jsem požadovala, aby mi toto pojmenování blíže vysvětlil, odpověděl mi, že jsou prostě tunelářky. Jak uvedl, podle něho mají děti v dětském domově dostatek informací v sexuální výchově. Ale jelikož jsou ve vztazích pomalejší, je mezi nimi a dětmi z rodin velký rozdíl ve věku nástupu sexuální aktivity. Děti z rodin se pokouší o sexuální vztahy mnohem dříve. Jeho partnerky byly ženy z patologického prostředí, nefunkčních rodin, závislé na měkkých drogách. Jen jedna z jeho dívek prošla ústavní výchovou. Podle jeho výpovědi je obtížné najít si ženu, která by byla „normální“.

Vztahy, které navazoval po opuštění výchovného ústavu, byly letmé a jejich počet dost vysoký. Střídání partnerek bylo tak rychlé, že řadu z nich si ani nepamatuje. Jednalo se známosti na pár dní. Z jedné z nich se mu narodila dnes již dvouletá dcera, se kterou se ale nestýká.

Z rodiny si žádné kladné vzory chování neodnesl, rozhodně nechce žít jako jeho rodina, a je rád, že v životě prošel, to co prošel. Do svých patnácti let bojoval o to, aby dostával povolenky na pobyt u matky. Dnes se ní také nestýká.

9.9 Rozhovor č.9

Muž, který vyrůstal v dětském domově

Muž, se kterým se rovněž setkala v DPC, strávil v dětském domově 18 let. Proč se tam malý romský chlapec ve třech měsících vůbec dostal, neví a dnes ho to ani nezajímá. Po odchodu z dětského domova šel rovnou do tohoto domu na půl cesty.

Chování dívek v dětském domově bylo podle něj pokaždé plánované a vypočítavé. Často se pomlouvaly a vytvářely party, které mezi sebou potom soupeřily. Dívky, se kterými se za 18 let pobytu v zařízení setkal, byly více důvěřivé. Co jim řekl, to mu uvěřily. Dívky, se kterými se setkal mimo dětský domov, měly o všem nějakou reálnou představu.

Sám přátelské vztahy navazoval spíše s vychovateli v zařízení než se svými vrstevníky. Přátelství mezi dětmi nebyla pevná, jak sám uvedl „nic moc“.

Vztahy, které po opuštění zařízení navazoval, byly převážně letmé a nezávazné známosti. Ale i u něj byly známosti, které sám hodnotil jako vážné, ale těch bylo opravdu minimum. I přesto, že upřednostňuje „úlety“, rád by se oženil, protože je to prý nejhezčí den v životě. Jeho partnerky byly většinou dívky z dětských domovů, protože navázat vztah z dívkou z rodiny se mu nedařilo a připadalo mu to zdlouhavé. Vztahy, které by považoval za dlouhodobé či vážné, skončily, protože ženy nechtěly tolerovat jeho nevěry, kterými se prý ani netajil. Uvedl také, že má syna. Ale nestýká se s ním. Pokud jsme se bavili o oblasti sexu, uvedl, že si myslí, že děti z dětského domova začínají žít sexuálně ve stejnou dobu jako děti z rodin, nevidí v tom žádný rozdíl. On sám začal být sexuálně aktivní v 15 letech, ale jak říká, pak si to vynahradil tím, že nedokázal mít stálý poměr s jednou partnerkou, neustále v hledání partnerky experimentoval.

I když si nepamatuje svou rodinu, chápe, že se asi něco stalo špatně, když se ocitl v dětském domově. Proto by chtěl jednou dětem, se kterými bude v jedné domácnosti, dát to, co on sám nikdy neměl. Citově i materiálně.

Z dětského domova si jako pozitivní zkušenost odnesl to, že se naučil slušně chovat k ostatním. Rád by změnil svoje finance, ale neví jak.

10. VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ

1. Literatura uvádí, že děti vyrůstající v dětském domově začínají dříve sexuálně žít oproti dětem z normálně fungujících rodin. Většina dotazovaných se po analýze rozhovorů shodla s informacemi, které jsou v dostupné literatuře. Děti z dětských domovů opravdu začínají být dříve sexuálně aktivní než děti z rodin. Dřívější sexuální styky si můžeme vysvětlit např. tím, že jde o určitou kompenzaci v citové oblasti, kdy se snaží mít někoho, kdo by jim byl blízký, u sebe. Ze sexuální oblasti lze shrnout informace, ze kterých se dozvídáme, že lidé, kteří se setkali s ústavní výchovou, mají omezené chápání o oblasti věrnosti. Nevěra a promiskuita se u nich vyskytuje velice často. U dospělých jedinců se setkáváme s častým střídáním sexuálních partnerů, z čehož později vznikají nechtěná těhotenství a pak možné selhání v rodičovské oblasti.

Předpoklad *Děti z dětských domovů začínají dříve sexuálně žít než děti z běžných rodin* byl potvrzen.

2. Z prostudované literatury vyplývá, že děti, a později i dospělí, z dětských domovů nejen nejsou schopni vážnou známost navázat, ale navázaný vztah nejsou schopni udržet. Je to dáno hlavně tím, že nemají zažité vzorce partnerského chování, které by si měli odnést z rodinného života. Problém s udržením partnerského svazku může být i v pozdním dozrání chlapců pro partnerský vztah. V návaznosti na sexuální oblast, jejich vztahy často krachují kvůli promiskuitě druhého partnera. Vztahy dospělých se rozpadají i v době, kdy se vyskytne nějaký problém a dotyčný, který vyrůstal v dětském domově, si s ním neumí poradit, nedokáže vymyslet nějaké konstruktivní řešení. Jedním z důvodů, proč jejich vztahy končí, je i fakt, že nejsou připraveni nést zodpovědnost za někoho jiného. Praktická část práce potvrzuje část teoretickou. Děti z dětských domovů nevědí, co mají od partnerství očekávat, když to zjistí, dojde jim, že to nebude to pravé, co hledali, a ze vztahu utíkají.

Důvodem nestálosti vztahů je i jejich povrchnost, přelétavost, neustálé hledání osoby, která jim ukáže i minimum citu.

Předpoklad *Jedinci, kteří zažili ústavní výchovu, nemají oproti jedincům žijícím mimo dětský domov schopnosti k tomu, aby navázali stálý partnerský vztah* byl potvrzen.

3. Jak uvádí literatura, především dívky z dětských domovů jsou důvěřivé. Když někdo projeví o dívku zájem a řekne, že ji bude mít rád, ona neváhá a okamžitě uvěří. V této souvislosti se objevuje i rychlá výměna partnerů, protože důvěřivé dívky neustále čekají, kdo jim dá lásku. Bohužel pak dívky „naráží na realitu“ a setkávají se s velkým citovým zklamáním. Ale ani to je neodradí stále lidem důvěřovat. Z uskutečněných rozhovorů vyplynulo, že dívky mají svůj vysněný svět a pokud jim ho někdo nabídne, ihned mu slepě důvěřují. Neznají hranici mezi tím, co je a není reálné, proto si nevytváří vlastní názor a jsou snadno manipulovatelné. I zde se projevuje absence rodinného prostředí, chybí zde rodiče, kteří by dívce řekli, čemu může věřit, kde si dát pozor.

Předpoklad *Dívky vyrůstající v dětském domově jsou naivnější a důvěřivější než dívky z běžných rodin* byl potvrzen.

4. Potvrzení nebo vyvrácení tohoto předpokladu bylo velice obtížné a odborníci by pravděpodobně nepřikládali výpovědní hodnotu ani jedné variantě, protože výsledek byl značně vyrovnaný. Poznatky čerpané z literatury uvádí, že jedinec si k sobě často vybírá partnera, který stejně jako on prošel ústavním zařízením a setkal se s psychickou deprivací. Jelikož se pak jedná o obě citově oploštělé osoby, projeví se to i v jejich chápání rodičovské role. Z rozhovorů lze shrnout, že děti, které jsou nyní v dětském domově, vyhledávají partnera mimo zařízení.

Ze zkušeností, které mají poradenští pracovníci je patrné, že budoucím partnerem citově deprivovaných dětí z dětských domovů se stává opět jedinec z dětského domova nebo jedinec, který sice vyrůstal v rodině, ale v rodině dysfunkční, je bez vzdělání, často se potýká s nějakou závislostí a deprivací prvního jedince bude neustále prohlubovat. Z pohledu a zkušeností pracovníků je pro tyto lidi jednodušší navazovat kontakty s lidmi z dětského domova, protože si jsou v chování podobní.

Předpoklad Jedinci, kteří prošli ústavní výchovou, volí častěji za partnera někoho, kdo také zažil ústavní výchovu než partnera, který vyrůstal mimo dětský domov byl na základě porovnání literatury a rozhovorů vyvrácen.

5. Poslední předpoklad byl také obtížně analyzovatelný. Podle literatury se u rodičů vytváří pevný citový vztah k dítěti, kterým je charakteristická především matka. Ta má sloužit jako pečovatel, otec supluje matku jako hlavní osoba v případě, že matka ve své nové roli selže. O citově deprivovaných lidech se v literatuře převážně hovoří jako o neschopných předat dítěti dostatek citu a pozitivních zkušeností, zvláště sejdou-li se jako rodičovský pár lidé z ústavní výchovy, tedy citově chudí. Z rozhovorů ale vyplynulo, že jedinci, kteří jsou citově deprivovaní, nemusí být špatným rodičem. Pokud naleznou způsob, jak si kompenzovat nedostatek zkušeností, dokáží pak dítě vychovávat. Možná se u něj projeví opožděný vývoj z důvodu nedostatku zkušeností, které mu nemohou rodiče předat, protože se s nimi sami nesetkali, ale budou dítěti vše kompenzovat rodičovskou láskou a bude malá pravděpodobnost, že se u něj vyskytne psychická deprivace. O snaze vychovávat své dítě, i když vyrůstá bez otce, jsem se přesvědčila v domě na půl cesty, kde žijí dvě matky. V domě na půl cesty žijí jen proto, aby jim nebylo dítě odebráno. Snaží se tam o něj starat a zajistit mu výchovu alespoň v rámci svých možností, díky tomu, jaké vzorce chování si odnesly z dětského domova.

Fakt, že muži z domu na půl cesty se nestýkají se svými dětmi, není dle mého názoru vypovídající, protože ve společnosti je mnoho rodičů, kteří jsou jimi jen biologicky, s vlastními potomky nežijí, a nezáleží na tom, z jakého jsou prostředí.

Předpoklad *Jsou značné rozdíly v chování rodičů z běžných rodin oproti rodičům, kteří vzešli z dětí vyrůstajících v dětském domově* byl vyvrácen, protože vliv má nejen rodinné prostředí, ve kterém člověk žije, ale i osobnost jedince a vlivy, se kterými se setká v průběhu života.

11. ZÁVĚR

Předem stanovené cíle bakalářské práce byly splněny. Teoretická část, která se opírala především o literaturu Prof. PhDr. Zdeňka Matějčka, byla zaměřena na informace o zdravě fungující rodině a naopak o rodině dysfunkční a zcela chybějící. S chybějící rodinou a ústavní výchovou souvisí psychická deprivace, která byla také blíže rozpracována. Teoretická část byla věnována i charakteristickému vztahovému chování lidí vyrůstajících v rodině a lidí, kteří žili v ústavní péči.

Praktická část práce byla úspěšná. Podařilo se zmapovat postoje nezletilých dětí, bývalých klientů dětských domovů a pracovníků poradenského centra. Skupiny měly v některých situacích zcela rozdílné názory. Proto se zvolená výzkumná metoda ukázala jako vhodná, protože umožnila klást další otázky.

Názory dotazovaných se lišily hlavně v oblasti volby partnera. Děti, které nyní žijí v dětském domově, prožívají své vztahy hlavně s partnery, kteří vyrůstají mimo dětský domov. Výjimku tvořila pouze jedna dívka, která navazovala vztahy s chlapci žijícími v dětském domově. Ovšem pokud se jedná o volbu budoucího životního partnera, i ona má zájem o muže, který se osobně nesetkal s ústavní výchovou. Jejich představy o budoucím životě jsou ale více než nereálné. Chlapci si umí alespoň částečně uvědomit, co je a není možné. Dívky si svou budoucnost idealizují, vidí ji jako pohádku se šťastným koncem. Jak se ale ukázalo z výpovědí sociální pracovníce a speciálního pedagoga, tyto jejich představy nejsou nikdy uskutečněny. V praktické části práce bylo potvrzeno, že děti z dětských domovů, jsou velice důvěřivé a naivní. Týkalo se to především skupiny dívek. S tímto předpokladem se neztotožnili dva dospělí jedinci, kteří tvrdili, že právě naopak tyto dívky jsou těmi, které si informace několikrát prozkoumají, než jim uvěří.

Jak realističtí chlapci, tak zasněné dívky, si později za svého partnera zvolili jedince, který prošel ústavní výchovou nebo který žil v patologické rodině, často je bez vzdělání nebo se potýká s nějakou závislostí. Lidé, kteří žili v dětském domově, měli kdysi stejně nereálné představy o své budoucnosti jako děti, které jsou v dětském domově umístěné nyní.

Záhy po opuštění dětského domova zjistili, že život není tak jednoduchý, jak si mysleli, a že ani nevědí, co od vztahů očekávat. Po několika selhání volí za partnera osobu z dětského domova nebo jak uvádí pracovníci poradny, navázali vztah s osobou z patologického prostředí.

Z důsledku psychické deprivace nejsou tyto lidé schopni navázat kvalitní a dlouhodobý vztah. Jak se prokázalo, jejich vztahy jsou často letmé a příležitostné. Vztahy velice často narážejí na jejich neschopnost oplácet city. Samotným se jim nedostalo plnohodnotného vztahu v rodině, proto neumí lásku prožívat a city předávat. Snad i proto, že stále hledají to, co si kdysi vysnili, dochází ke střídání sexuálních partnerů. S tím souvisí i fakt, že děti z dětských domovů začínají dříve sexuálně žít než děti vyrůstající ve fungující rodině. Následkem promiskuity bývají nechtěná těhotenství.

I přesto, že jsou tato těhotenství časná a v první chvíli nechtěná, matky mají snahu se o své dítě později starat. Výzkum potvrdil, že matky, kterými se staly dívky vyrůstající v dětském domově, mají s výchovou svých potomků problémy. Ale nebyl potvrzen předpoklad, že by byl zásadní rozdíl mezi rodiči, kteří byli vychováni v dětském domově a rodiči z běžné rodiny. I tyto matky se, přestože nemají takové schopnosti a zkušenosti, snaží svým dětem dát dostatek podnětů a projevů mateřské lásky, možná to vnímají i jako kompenzaci toho, co jim nebylo dopřáno.

Děti, které žijí v dětském domově, ale s rodinou se navštěvují, mají na rodinu zcela jiný pohled než děti, které si na rodinu nepamatují nebo se s ní nenavštěvují. Děti, které jezdí domů na víkendové pobyty, vidí svou rodinu nekriticky, přestože si uvědomují, že se odehrálo uvnitř rodiny něco špatného, když se najednou ocitly v dětském domově. Děti, které svou rodinu nepoznaly či se s rodinnými příslušníky nestýkají, rozhodně nevnímají původní rodinu jako vzor, podle kterého by chtěly založit rodinu vlastní.

Tyto děti vidí biologickou rodinu velice kriticky, vyčítají jim, co se stalo. Ve výzkumu jsem se setkala i s dívkou, která svou matku nenávidí a s otcem vztahy odmítá, přestože se na biologickou rodinu matně vzpomíná a s matkou se po nějakou stýkala.

Z výzkumu je patrné, že děti, které jsou umístěné v dětském domově, si po celý život ponесou následky citové deprivace jako bolestnou vzpomínku na citový chlad v době dětství. V oblasti rozvoje dítěte je velice důležité, jak dlouho je dítě v ústavním zařízení umístěné. Čím delší dobu, tím větší má později problémy v komunikaci, navazování vztahů s druhým pohlavím a předáváním i minima zkušeností svým potomkům. Deprivace se tak neustále prohlubuje.

Dnes jsme se naštěstí posunuli z dob velkých dětských domovů, kde se jednalo téměř o kolektivní výchovu, do časů malých zařízení, ve kterých bydlí rodinné skupinky po 6- 8 dětech.

Práce může být impulsem k dalšímu rozpracování témat týkajících se psychické deprivace v ústavním zařízení a dalšímu porovnávání rodinného a ústavního prostředí a následkům jeho působení.

12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura

FIALOVÁ, Ludmila- HAMPLOVÁ, Dana- KUČERA, Milan- VYMĚTALOVÁ, Simona. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1.vydání. Praha: SLON, 2000. 163 s. ISBN 80- 85850- 87- 7

GOTTWALDOVÁ, Martina. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Centra J.J.Pestalozziho Chrudim*. Chrudim, 2006

JÁNSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1.vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 169 s. ISBN 80-7041-114-7

JEDLIČKA, Richard- KLÍMA, Petr- KOŤA, Jaroslav- PILAŘ, Jiří. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vydání. Praha: Themis, 2004. 478 s.
ISBN 80-7312-038-0

KRAUS, Blahoslav- POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk- prostředí- výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1.vydání. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

MAREŠ, Petr. *Society, reproduction and contemporary challenges*. 1st edition. Brno: Barrister&Principal, 2004. 198 s. ISBN 80-86598-67-5

MATĚJČEK, Zdeněk- DYTRYCH, Zdeněk. *Dítě, rodina a stres*. 1. vydání. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 0-85824-06-X

MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. 1.vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN 505-21-825

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 5.vydání. Praha: Portál, 2008. 108 s.
ISBN 978- 80- 7367- 504- 2

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 1.vydání. Praha: Avicenum, 1986. 336 s.
ISBN 08-011-86

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2006. 448 s.
ISBN 80-246-1056-6

PRŮCHA, Jan- WALTEROVÁ, Eliška- MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4.
vydání. Praha: Portál, 2003. 324 s. ISBN 80-7178-772-8

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2.vydání. Praha: Portál, 2007. 224 s.
ISBN 978- 80-7367-250-8

SRP, Ladislav- SYROVÁTKOVÁ, Jaroslava. *Duševní vývoj a výchova od narození
do dospělosti*. 2.vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. 332 s.
ISBN 08-070-69

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti
v rodině a dětských domovech*. 1.vydání. Praha: Portál, 2007. 144 s.
ISBN 978-80-7367-318-5

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a
patologie lidské psychiky*. 2.vydání. Praha: Portál, 2000. 444 s.
ISBN 80-7178-469-6

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1.vydání,. Praha:
Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. 1.vydání. Praha:
Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 78-80- 246-1318-5

internetové zdroje

HALFON, Neal- SHULMAN, Ericka. *Brain Development and the Art of Parenting* [online], [cit.2010- 01- 13] Dostupné z <<http://www.yesican.org/articles/article9-1.html>>

MATĚJKOVÁ, Vendula. *Jak ovlivňují vztahy v rodině naše chování v partnerských vztazích* [online] Publikováno 2002.[cit.2010-01-14] Dostupné <<http://www.maturita.cz/referaty/referat.asp?id=4436>>

Láska [online], Editace 21.12.2009,[cit.2010-01-13], Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/L%C3%A1ska>>

Pracovní materiály k metodice“ Zjišťování potřeb uživatelů sociálních služeb včetně metodiky uživatelských výzkumů (zkoumání vedená uživateli)“ [online], [cit.2010-01- 07] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4173/prac_materialy_5.pdf>

Procesy subjektivního prožívání stavů a vztahů [online], 2005- 2009, [cit.2010-01-13] Dostupné z <<http://www.psychoterapie.estranky.cz/stranka/city>>

Psychická deprivace dětí I. [online] Publikováno 6.8.2002 [cit.2010-01-13] Dostupné z <<http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti>>

Sekundární literatura

JANDOUREK, Jan *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 286 s.
ISBN 80-7178-535-0

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově*. 4.vydání. Praha: Portál, 2003. 144 s.
ISBN 978-80-7367-325-3

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1.vydání. Praha:
Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: SLON,
1993. 161 s. ISBN 80-86429-19-9

MATĚJČEK, Zdeněk. *Teoretická úvaha nad pozdějšími následky psychické
deprivace a subdeprivace*. Československá psychologie. Roč.40. Čís.5. 1996

Další literatura k tématu

MATĚJČEK, Zdeněk- *Náhradní rodinná péče*, 1.vydání. Praha: Portál, 1999. 184 s.
ISBN 80-7178-204-8

MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Výpravy za člověkem*, 1. vydání, Praha:
Odeon, 1981. 218 s. ISBN 01-070-81

13. PŘÍLOHY

PSYCHICKÁ DEPRIVACE- HARLOWOVY POKUSY

MATĚJČEK, Zdeněk- LANGMEIER, Josef. *Počátky našeho duševního života*. 1.vydání. Praha: Panorama, 1986. 368 s. ISBN 505-21-825, s. 55- 59

Základní poznatky k naší otázce přinesly dnes již klasické pokusy profesora H. F. Harlowa z univerzity ve Wisconsinu v USA. Po dlouhou řadu let studoval chování opic druhu *Macacus rhesus* ve zvláštních životních podmínkách. Některé opičky byly hned od narození chovány v samostatných klecích, bez jakého-

koliv styku se svými matkami nebo jejich náhradními modely. Jiné byly vychovávány rovněž bez matek, ale s přístupem ke dvěma náhradním neživým modelům matky (jeden byl pouze z drátěného pleťva, kdežto u druhého bylo pleťvo potaženo chlupatou látkou). Konečně třetí skupina mláďat byla vychovávána svými vlastními matkami. Profesor Harlow a jeho spolupracovníci prováděli s těmito třemi skupinami opic nejirůznější pokusy a nejrůznější pozorování, která vešla do odborné literatury. Jedno pozorování však bylo jakkýmisi vedlejším produktem jejich výzkumného programu. Postupem doby totiž mláďata dorostla do věku plodnosti. A tu se ukázalo, že u jedinců vychovávaných zcela bez matek, nebo i s náhradními matkami, ale bez možnosti kontaktu s druhými mláďaty ve věku, který bychom v lidském vývoji označili asi za dobu školní, dochází k vážným poruchám sexuálního chování, i když samotný sexuální vývoj z organického hlediska je zcela normální. Samečkové byli jen málo přitahováni k samicám a v sexuálních aktivitách se chovávali „beznadějně“. Také samičky se chovaly odmítavě a jen nesnadno se u nich dosáhlo oplodnění. Pokud se to podařilo a narodila se jim mláďata, chovaly se k nim buď zcela bez zájmu, nebo je přímo hrubě odsirkovaly, odháněly, bily, a to tím více, čím zoufalejší snahu mláďata vyvíjela, aby se ke svým matkám přiblížila. Profesor Harlow k tomu dodává, že chování těchto nematerešských matek bylo tak drastické, že ani „otří ošetrovatelé zvířat v jeho laboratořích se na to nemohli dívat“. Je to vlastně experimentálně navozený krajní případ nesouhlasu či nesouzvuku instinktivně podmíněných signálů vyslaných mláďetem (v našem případě normálních) a reakcí matky (v našem případě patolo-

gických). Je to ovšem také doklad toho, že i hluboce biologicky podmíněnou, k zachování rodu směřující instinktivní vybavenost tak vysoce stojících tvorů jako jsou zkoumaní primáti lze narušit a rozrušit manipulací s jejich životním prostředím. V daném případě to bylo ochuzení o významné citové a sociální podněty ve formě materské péče a kontaktu s druhými jedinci svého druhu v době dospívání. Tuto druhou okolnost nesmíme přehlédnout. Je vlastně novým objevem, který v lidském vývoji osvětluje význam tzv. školního věku pro utváření sexuální identity, a tím i rodičovských postojů.

Umožnění styku s druhými mláďaty mělo v Harlowových laboratořích léčebný účinek na deprivované jedince žijící dosud izolovaně. V dospělosti se chovali po sexuální stránce víceméně normálně. Také mláďata vychovávaná sice bez matek, ale ve vzájemném neomezěném kontaktu, dokázala zřejmě aspoň na přijatelnou míru vyrovnat nedostatek „přirozených“ podnětů, které by jinak získávala z kontaktu s vlastní matkou. U těchto mláďat se zprvu vyvíjí zvláštní přepjatá tendence držet se jedno druhého. Jako by vyrovnávala svou základní citovou nejistotu trvalým těsným tělesným kontaktem se svými vrstevníky. Toto spojení se pak jen zdlouhavě v době dospívání uvolňuje. Dlouhodobé sledování však zatím ukazuje, že takto vychovaná mláďata nevykazují v dospělosti podstatné odchylky v sexuálním a rodičovském chování.

K tomu nutno připojit ještě jedno pozitivní zjištění z Harlowových laboratoř. Podařilo se totiž jakýmsi sociálním učením přece jen zmírnit nebo dokonce přijatelně upravit chování oněch nematerešských matek, vyrostlých z deprivovaných mláďat. Takováto matka

byla chována ve společnosti matky řádně svou matkou odchované a vyznačující se dokonale mateřským chováním vůči svému mláděti. Nematěská matka měla příležitost její chování svým způsobem „okoukat“, a když pak sama měla druhé, event. třetí mládě, chovala se k němu už lépe, nebo i mnohem lépe než k tomu prvnímu. Nevíme přesně, v jakém procentu a do jaké míry je tato psychoterapie či socioterapie mateřské deprivace úspěšná, ale už samotný fakt, že se aspoň někdy zdáfila, dodává optimismu i terapeutickému snažení na lidech.

Nakonec však ještě malý dovětek, který v něčem předznamenává další kapitolku o nechtěném těhotenství. Slyšeli jsme, že mláďata se usilovně pokoušela přiblížit ke svým nematěřským matkám a získat od nich takové citové uspokojení a takový pocit bezpečí, k jakému byla vedena svým instinktivním vybavením. Matky se k nim však chovaly bez zájmu nebo je hrubě odmítaly. Mláďata to přežila a v dalším vývoji nejevila hrubé vývojové odchylky. Při testování ve třech letech (67) se však přece jen ukázalo, že jejich hra ve srovnání s hrou mláďat vychovávaných normálními matkami je znatelně chudší, kdežto jejich chování znatelně agresivnější.

Vrátíme-li se nyní ze zvířecího světa zpět do lidského a z laboratoří zpět do života, ochtíme se v situaci daleko méně jasné a přehledné. S lidmi nemůžeme napláňovat experiment na polovinu jejich života, natož experiment tak drastický jako se provádí s pokusnými zvířaty v laboratořích. Na neštěstí však mnohé experimenty provádí neplánovaně sám život.

Zajímavou paralelou pro Harlowovy opičky, které si jako důsledek své mimořádně těžké deprivace v dět-

ství nesou do dalšího života vážné psychosexuální poruchy, jsou případy dětí, které přežily v divočině mimo lidskou společnost a které, i když později byly předmětem soustavné výchovné péče, mají podle věrohodných zpráv svých vychovatelů jeden společný znak: jsou z nich v dospělosti lidé v sexuálním chování a citění nevyspělí, utlumení, „beznadějní“ (řeceno slovy Harlowými). Tak tomu bylo v případě polodivokého muže Tomka, který žil do svých třiceti let odloučeně od lidí v lesích spíšské oblasti na Slovensku a kterého objevil a dále vychovával Michael Wagner. Ve své Filozofické antropologii, kde tento případ popisuje (cit. in: 90), konstatuje s podivem, že se u něho neprojevil žádné sexuální tendence. Tak tomu bylo i v případě Divokého chlapce aveyronského, který byl poprvé spatřen v r. 1799 v okolí jihofrancouzského města Aveyronu. Pobíhal nahý, živil se lesními plody. Bylo mu v té době asi dvacet let. Byl chycen lovci až za patnáct měsíců, ale utekl a podařilo se ho znovu chytit až za dalších šest měsíců. Jeho výchovy se ujal mladý lékař a učitel hluchoněmých Jean Marc Gaspard Itard, který z něho nakonec udělal milého člověka, společensky dobře přijatelného a pracovně užitečného. Bylo zřejmé, že i jeho citový život se do značné míry rozvinul. O ženy však neprojevili prázdný zájem, což sám Itard pokládal za těžko pochopitelné.

A tak tomu bylo i v jiných věrohodně popsanych případech. Známá postava Tarzana, který vychován opicemi v pralese vyrostl v krásného mladého muže a zahořel láskou k neméně mladé a krásné ženě, jež se objeví náhodně v jeho blízkosti, je tedy i z tohoto hlediska zcela nesmyslná.